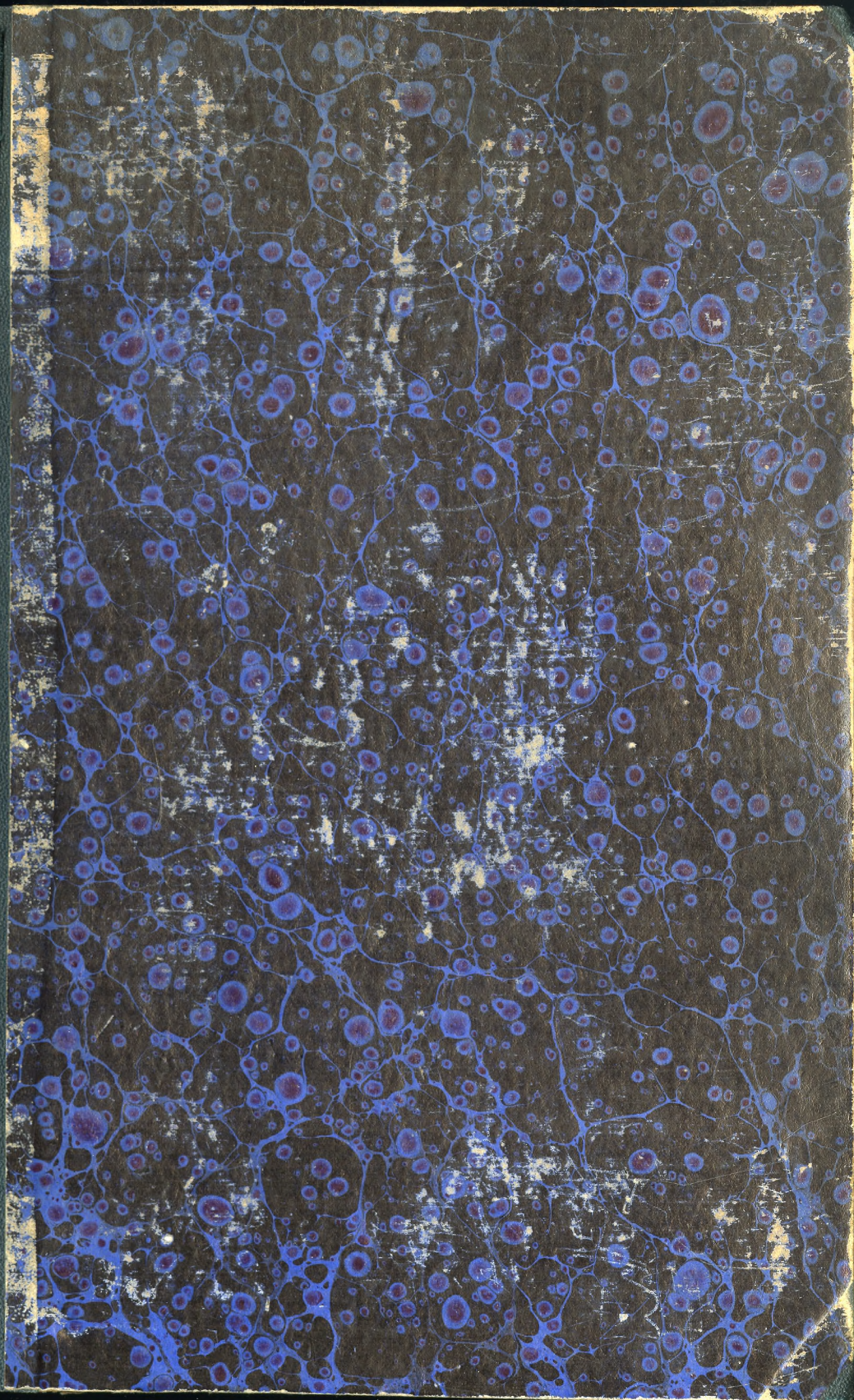

Politikai
röpiratok.

40.

40
292

A MAGYAR KORMÁNY
P O L I T I K Á J A

ÉS

MAGYARORSZAG ÉRDEKE.

A JELENLEGI VISZONYOK TÁJÉKOZÁSÁRA

IRTA

AREOPAG.

6.

•••

PEST, 1872.

TETTEY NÁNDOR ÉS TÁRSA.

POLITIKÁJA

DE BALLAGI CÉZA

ELŐSZÓ.

Midőn e sorok írója jelen irat közrebocsájtására szánta el magát, két eszme lebegett előtte: 1-ször, az ember egyéni végcélja, — s 2-szor, a társadalom álladalmi rendeltetése: mert az elsőben foglaltatnak tevékenységünk legtitkosabb rúgói, míg a másodikban az azon cél elérésére szolgáló eszközöknek kell rejleni. Az egyén, s egyéni jogok örökök, soha el nem enyészők láthatatlanságukban, — míg az álladalom ephemer, nem lényeg, de alak, s alakját szüntelenül a benne forrongó elemek szerint változtathatja, következőleg kell, hogy alkotó elemeinek végcélját híven mozdítsa elő, nehogy rendeltetése megszűnjék. Egyik a másik nélkül lehetetlen, elválhatlanok.

Ezen elmélkedést folytatva, a magyar olvasónak először is nemzete, s a magyar félálladalom jut eszébe. Lássuk tehát.

I.

Boldogult Széchenyink mondá, s azon időben jóslatszerűleg: „Magyarország nem volt, hanem lesz“. Boldog Isten! hová gondolhatott „a legnagyobb magyar“, a látnok? Kicsinyelte-e Nagy Lajos magyar birodalmát, vagy az „igazságos Mátyás“ országát? Vajjon, midőn e hagyományos mondat kelt agyában, gondolt-e arra, hogy, hej „szép napjaink be hamar elmulának!“ — Nagyságunk régen eltörpült, s az igazság már nálunk nem jelszó, s nem „regnum fundamentum“, de az opportunitás által mázolt Janus-kép! — Gondolt-e arra a nagy férfiú, hogy 300 éven át minden decaennium számszerinti létünknek, s politikai existenciánknak halálos rovása?? Meggondolta-e, hogy a kettős fogyatkozást pótolni, nincs harmadik tényezőnk?

Mert hiszen, hogy leszünk, azaz, hogy ezen a földön, hol jelenkorbeliek élünk, lesznek mindig népek, és hogy álladalom is lesz, az, azt hiszem, kérdést sem szenved! — de hogy kik lesznek? minő álladalomban? az még kérdés, s talán arra a feleletet jelenlegi helyzetünkben sejtethetjük.

* * *

Magyarország, mint ilyen, 300 év előtt zálogította el politikai örökségét: önállóságát, melyet kiváltani többször

megkísértette, miről a Rákócziak, Bocskaiak kora, a Vesselényi-összeesküvés, a Karaffa-féle (1687) vértörvény-szék, a Martinovics-féle ugynevezett összeesküvés, — a Zrinyiek elpusztulása — szomorú, de tanulságos bizony-ságot tehetnek. Az 1848-ki események után bekövetkezett catastropha, mely nemcsak a magyar államférfiakat meg-ötödölte, s az intelligens középosztályt pedig megtizedelte, hanem vérlázító eljárásával és intézményével Magyar-országot talán egy századra megbénította, s erkölcsileg jó időre tönkre tette, — mondom, ezen catastropha vér-betűkkel int felénk a történelem lapjain. És tanultunk-e valamit? Semmit! semmit! — Az egyéni érdek, s egyéni politika váltotta fel azon századokon hiven megőrzött hagyományos hitet, hogy hazánk vesztével minden magyar veszve leend.

Soraink megritkultak; a számszerinti fogyatkozást nem pótoltuk; sokat elragadott tőlünk a sok politikai rendszer. Számban mit sem nyertünk, s szellemi erőben mit sem pótolunk helyre, mert hiányzott az iskola; — az értelem a cosmopolitikai térre lett vezetve; a sziv nem tanulta a hazát szeretni, bálványozni, s imádni, — nagyon reálisok lettünk! A haza földje inog alattunk, s mégis az álcivilisatió lidércze után kapkodunk. A hamis szabadságvágy külföldieskedökké, oktalan rajongókká tett bennünket. Ha a bajt itthon érezzük, annak orvos-ságát nem itt, de kifelé tekintve, külföldön keressük, — s mint felületesek, ott csak az eredményt tekintjük, de azon eszközöket, módokat, melyek azt szülték, előállították, figyelmen kívül hagyjuk; s azért jellemzi minden haladásunkat a szakgatottság, hogy úgy mondjam: kap-zsiság; akarjuk a célt, de eszközeit vagy nem látjuk, vagy nincs akaratunk annak helyes elérésére. Nekünk

csak a kész kell, melyet más nép talán százados szenvedés, tapasztalás árán, hazája földjén szorgalommal állított elő, melyet mint a növényt hazájának climája alatt, sokszor a fájdalom könnyével öntözve, fejlesztett ki. Mi természetesebb aztán, hogy az átvett szer ritkán használ, az átültetett növény climánkat nem állja ki.

De továbbá a földünkön meghonosult, s betolult idegen elem is csak öregbítette, mystifikálta nyomorúságunkat, — s oda jutottunk már, hogy majdnem szégyeljük egykor büszke s hangzatos magyarságunkat, s hogy elmaradottságunkat s szerencsétlenségünket ne szégyeneljük, az álcivilisatio majmaivá szegődtünk, ugy annyira, hogy képes egy pár idegen félművelt gyakran suprematiát gyakorolni elkorcsosultságunkon. Istenem! mennyi tévely a társadalomban és a politikában egyaránt!!

Az elmuló idő minden éve nagyobbá teszi Széchenyinket. Számító ész, — nagy szellemi erő. Gazdag tanulmány — és saját népét ismerő, végzetlenül érző kebel, de nem szenvedélyes. — —

— — Ő látta fogatkozásainkat, helyesen ismerte bajainkat, s tudta, hogy nem vagyunk képesek a nagy nemzetekkel versenyezni, s őket helyesen utánozni; tudta, hogy nincs erőnk fegyverrel kiváltani elzálogosított örökségünket, s azért a békés, csendesén átalakuló forradalom embere volt. Tudta, hogy az anyagi jólét tesz bennünket értékessé, s nyújt módot szellemünk potencirozására. Nem vérrel, de munkával akart győzni. Lelkébe volt vésve: hogy először is magyarrá kell lenni, s ha Magyarországot akarunk, akkor legyünk először magyarok, mert a költő szerint is „megfogyva (bár de törve nem) él nemzet e hazán“. Jól tudta, hogy

kevesen vagyunk, s azért mondá nagyszerű auresissel: „oly kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is meg kellene bocsátani.“ Mily ártatlan, tiszta, nemes szándéka volt, s mégis életébe került annak, a ki mások életét oly annyira kímélte

Igen sokat lehetne az összevont történetből is előhozni, hogy mik voltak okai megfogyatkozásunknak — a számtalan harczokon kívül, melyeket a nemzet idegen, vagy éppen képzelt érdekekért vívott, s viszont ebből származott beltusák, s a mi legfőbb: nemzetiségének elhanyagoltatása ugy a szellemi, mint az anyagi művelődés terén, mert „Inter armas silent musae“.

A harczok során megritkult területeket királyaink idegen elemekkel akarták benépesíteni: szászok, svábok, németek, rácok sőt még francia telepekkel is, s ezeket nagyrészt kiváltságokkal látták el, de korunkig még egy uralkodónak sem jutott eszébe ezen elemeket legalább annyira amalgamisolni, hogy ha már tiszta magyarokká nem váltak is, legalább a magyar elemre olvasztó hatással ne legyenek, s ez volt hazánk ellen kivétel nélküli bűne eddig minden uralkodónak, nem is említve azon ultra törekvéseket, melyek alattomban, s nyíltan, közvetve és közvetlenül, egyenesen a nemzet életfája ellen irányoztattak. Csupán I. Ferdinándnak 1531-ben, Zápolya János ellen kibocsátott „nyílt levelében“ látszik egyetlen nyoma a magyar nemzetiség és nyelv iránti érdekelttségnek, de ez is inkább politikai frázis volt Zápolya vádjai ellen — s pusztá szónál több nem volt, mert tett sohasem követte.

Ily viszonyok között mi volt természetesebb, mint hogy a magyar elem közé ékelt idegen elemek nemcsak hogy fajban erősbültek, de sőt sok helyütt a ma-

gyarságot beolvasztották. Politikai privilegiumaikat pedig arra használták fel, hogy a közös haza ellen mint „status in statu“ síkra szálltak, s az egykori adomány alapján, már nemcsak adott jogait védték, de ezt több jogok foglalására, s kifelé gravitálásra használták fel; — — mint például az erdélyi szászok, stb. Ezekhez járult még a nemzetiséggel behurczolt különféle vallási felekezet, mind megannyi melegágyai a politikai rajongásoknak. S mi történt a magyarsággal: — ősi alkotmányán javítani nem engedte azon zálogos hatalom, melyet ősei botorul szereztek! Tehát ragaszkodott hozzá, csupán csak mint joghoz, de azt nem fejlesztette, nem tatarozta, s nem javította soha; az idő haladt, s nemzetiségünk vele folyton csökkent. A székelyek, — ezen jeles faj, s az idegen földön élő „csángó magyarok“ folyton fogytak, s fogynak ma is, s még pedig ijesztő módon.

* *

Tekintve társadalmi életünket egész mai napságig: a szó szoros értelmében, nincs társadalmi életünk. Nincsen jogéletünk. Politikai életünk pedig olyan, mint a felbomlott gépezet: egy helyütt lázas sietség — túlság; más helyütt megölő tétlenség, közöny; mindenütt pedig: a személyeskedés, de nem az elv uralma; szenvedély a vaksággal; párt- s nem elvharcz; gyanusítás és a kettő között: az elvtelenség mételye.

A nevelés, melyet mindjárt a nemzetiség után kell vala emlitenem — szinte rossz lábon áll. Az igazságszolgáltatás valóságos „circulus vitiosus“. Pénzügyi helyzetünk rosszabb mint volt; s csak csak egy devalvatio

hiányzik még megkoronázásul. Hadügyünk, mert nincs, sehoggy sem áll. A közlekedési ügy volna, de a gazdálkodásban nincs köszönet. Hát még az ezen államügyek keretébe tartozó rendszerek, és ezek között az államvagyon legfőbbje, az állam legfőbb jövedelmi tőkéje, s az államtagok vagyonságának hévmérője, s a polgári jogok forrása: az adórendszer hogyan áll? Ezen fontos ügy, melynek alapján a legcsekélyebb polgári jogtól kezdve, fel a törvényhozási jogig, a jogosultság annyira meghamisítva nyer életet!

Ezeket elmondva, lássuk az apparatust, mely az államélet gépezetét vezeti, s lássuk a tényeket, a valót, a mint van, s lássuk egyszersmind, mint kellene lenniök.

II.

Elvitázhatlanul igaz, hogy az 1867-ki kiegyezés Magyarország történetében igen fontos momentumot képez, s hogy a habsburgok 346 évi uralkodása alatt, ez a második nevezetes, s Magyarország közjogát illető sarkalatos tény, — s ez, az épen 150 éves „pragmatika sanctio“ után, a pragmatisált lothringeni háznak pedig első cardinalis ténye. — Az első — mint tudjuk — törvényhozásunk hozzájárulásával — de, mert mesterkélve, pressio alatt, hozatott létre, — a nemzet vérébe soha sem ment által, s úgy tekintette azt mindég, mint a kényszer himlőoltást, mely állítólag az életveszélyes himlőtől megóv, — de — mások szerint — temérdek betegségnek, gyengélkedésnek képezi forrását. A második egyezmény, szinte a törvényhozás beleegyezésével jött létre, de nem kevésbbé hizelgő auspiciumok között. —

Nem akarom fürkészni az indokokat, melyek döntő helyen, ezen második tény elhatározásának életet adtak, annyit azonban a leggyengébb politikus is tud, miként annak oka nem a mi szép szemeink varázsában feküdt, — mert hiszen történelmünk 346 év óta telve van helyekkel, melyek a végső órákban, nem a nemzet kötelességére, de nagylelkűségére való hivatkozásról, s bizo-

nyos kedvezményekről tesznek tanuságot, — és legtöbbszörre olyanok, melyek azt mutatják, hogy nem a hazánk, de a dynastiának a maga érdekében keletkezett háborúakor, elég vakmerően, a megbántott nemzetnek nem kiengeszteléséről, de újabb mézes frázisokról s csalátkekről gondoskodtak, és Magyarországot mintegy fejős tehenet tekintették. — Azonban a hatalom csak a tényeken okult. — Az olasz és porosz háboru emlékeztette, hogy mindennek van határa, s hogy könnyen oda lehet azon territorium is, mely a fejéshez eddig, századokon által, a fejőknek legbuzgóbb és legszámosabb contingensét szolgáltatta, — s hogy megtörténhetik, miként a tehen vagy más gazdának jut, vagy elrugja maga alól — vulgo . . a borjut; vagy talán eszökbe jutott a bécsi congressus híres jegyzőjének Gänz Frigyesnek, s Metternich hercegnek, — minden esetre mély gondolkozásra mutató — a camarillában megbukott terve: a birodalom súlypontját Magyarországra helyezni át, melyet egy időben — mint tudjuk — Poroszország is aranytanácsként ajánlott, nem ingyen ugyan, de azon eredményekért, melyeket szécsés háboruival immár ugyis elért. Vagy talán a boldogult nagy államférfiu Cavour gasteini „megbeszélései“, vagy az excsászár III-ik Napoleon egykori „hajlamai“ voltak az à propos-k az 1867-ki alkotmányos jelenetek felidezésére???

Ha igen, ugy a hatalom számítását az 1870. és 1871-ki Francia-Porosz háboru — dacára az az időben támadt fészkelődésének és viszketegének — teljesen igazolta.

Megvallja e sorok írója, hogy 1867-ben, egész 1872. évig sem a pactatióban, sem a csak alakját változtató Tartuff-hatalomnak nem hitt; mert hiszen minden szer-

zödéskötés annyit ér, a mennyire annak az egyik vagy másik contrahens, szükség esetén érvényt is bir szerezni: s a mi a polgároknál a törvény, az, az államoknál a fegyver „*summum jus habet in omnes qui habet summam potestatem*“; már pedig mi szerződő felek voltunk ugyan, de a fegyver hatalma nem a mi részünkre esett, sőt a pactatióban hiven gondoskodva van: nehogy a fegyverek élével gyenge tagjainkat megsértsük. Mint mondtam, magam sem hittem a pactatióban, okulva a 300 év tanulságán, — s most, midőn ezen kijelentést tettem, — nem a pactationak, avagy a hatalomnak hiszek, — hanem bizom Europa megváltozott helyzetében, s azon politikai constellatióban, mely (nem úgy mint egykor) — nem kedvező a nemzet és fejedelme között kötött egyezményeknek egyoldalú ignorálására, megszegésére, avagy újabb imperialis kísérletekre, vagy holmi állami *provisatorok experimentatioira* nézve.

Igen, Európának térképét, arczát megváltoztatták az eszmék! Nagy haladás történt! és még folytonosan forrong. Az egész Európát megrendítő 1789-ki forradalom csak első szikrája volt az önébredésnek, mely a közép-kornak politikai, vallási, s társadalmi maradványaiból, mint sötét ürből támadt, — azonban gyújtó ereje meglát-szik a mult század végétől egész korunkig, hiába volt minden oltás, hol itt — hol ott gyult ki, de valóban soha se oltatott el, — s csak emésztődött a kóroanyagok alatt. Hja, semmi sem örök a nap alatt! A népek s álladalmak élete is a természet örök törvényei szerint procedál. Minden, mi valódi, igaz alapon nem áll: szükségképen lejár, ledől! Sparta, Athen, Theba, Róma és Görögország a nagyság és a correctség képei; Julius Caesar, Nagy Sándor, I. Napoleon, a nagy-és hatalmasság

aequivalensei, egyaránt eltűntek, — letűntek! — Mint említém, tehát Europa még nem forrta ki magát. — Nem tartozik e sorok írója azok közé, ki a kis Európának, — jelenlegi létszáma mellett — köztársasági kormányformát ohajt, avagy abban hisz. Europa fekvésénél, alkatanál, alkotó eleménél, — száma, s minőségénél fogva sincs hivatva a most említett kormányformára, s eszerint a forrongást és kiforrást nem a forradalom, nem a divatos szabadság értelmében vélem, hanem azon szabadság értelmében, mely az embernek, polgárnak örök, elévülhetlen és veleszületett jogában gyökeredzik, s mely — miután öröktől fogva megvolt, következőleg Európában is létezett, csakhogya el volt temetve, — kell tehát, hogy feltámadjon, vagy felszabaduljon azon nyüg alól, mely a föld legrégeb, legműveltebb népét: az „ó világot“ sok századokon által bilincsekben tartotta, — míg a 300 éves alig mult szabad Amerika őt mindenben felülmulta; kell, hogy Europa megifjodjék, mi annyival inkább valószínű, mert az ahhoz kívántató arcanumot most már az oceántúli rész is szolgáltatja, — vagy legalább nem engedi, hogy a vé n Europa még sötétebb képét nyujtsa az emberi gyarlóságoknak, mint nyujtá egykoron! — Mert kézzel fogható a szabad világrésznek még csak közvetett hatása is; s tudjuk, hogy Amerika felfedezésével, s fokonykenti emelkedésével kezdődik Európában is a sötétség hanyatlásának a korszaka. —

Részrehajlatlanul el lehet mondani továbbá, hogy a „megváltó“ tanának, egész korunkig nagy befolyása, s olykor-olykor döntő befolyása volt egész Europa sorsára, s volt idő, midőn — az ozmanok kivételével — egész Europa culturnépeit erkölcs-körébe vonta, tartotta; —

a tanok hirdetőinek nagy s kiterjedt hatalmuk volt, — s megvallva az igazat — nem mindig kezelték azt tisztán, sőt nagyon sokszor, a hirdetett tannal ellenkezőleg, nem csak egyesek, de épen maguk ezen hatalom phocusai cselekedtek legtöbbet, melyek ismét egyéb bajoknak váltak forrásaivá, — annyira, hogy a reformációt tették szükségessé, — mai napság pedig a kath. vallás, nem csak institutioiban, de sőt dogmaiban is oly annyira meg van támadva, hogy egy újabb Schismának előestéjén áll a katolikus világ. — A mit csak egy félszázad előtt is hinni kiki örütségnak tartott volna: a pápai szent birodalom többé nem létezik, a lelki hatalomból származtatott pápai világi hatalom immár megszűnt, s a katolika vallás látható fejének e székhelyét, a kath. világ metropolisát, — melytől hajdan egy nagy és hatalmas birodalom, — s utóbb egy világszerte terjedt vallás nyerte nevét: — Rómát, egy világi fejedelemnek kellett átengedni; mondom, azon pápa volt kénytelen székhelyét átengedni, kinek hatalmas elődei hajdan a világi fejedelmet vezeklésre kárhoztatva, a templom előtti térdepelésre kényszeríték, abból kitiltották. Nagy hódítás „a fejedelmek fejedelmét“, ha nem is detronisálni, de legalább is degradálni. Nagy vívmány! Olyan, mely másfél ezer év óta csak I. Napoleon által kísértetett meg.

A zsarnokok mindig szoktak és tudtak céljaik elérésére módokat és eszközöket találni, melyekben aztán nem is igen válogattak. E tekintetben 20 igen tartalomdús év fekszik mögöttünk. III. Napoleon, ki a kényuralmat áll a mcsiny által akarta maga részére biztosítani, hogy avval aztán ne csak magának, de családjának is biztosítsa a csúful szerzett konczot, a művelt francia népnek europai „főlényét“ egészen annak megalázásáig

felhasználta; — felállította, a Bécsnek mindegyeszközül szolgált nemzetiségi politikát, — detronizált fejedelmeket, s helyettök teremtett ujakat, mi által először félelmes tekintélyt és hatalmas befolyást nyert Europa összes azon fejedelmei előtt, kik előbb őt mint „parvenu“-t lenézték, s nőtlenségében kikosarazták, mert nem tudták megbocsájtania, hogy nem fejedelmi vérből származott, s ekként csak hatalmának hódoltak, midőn uralkodónak elismerték; mely lenézésnek aztán másodszer — ára az volt, hogy a „parvenu“-császár Europa legrégebbi trónjait ingatta meg, hogy saját trónját erősbbe tegye mint az övék; politikájának azonban, Schwarz Berthold példájára, viszont nem ő, de más vette hasznát. Ezen politika folyományául tekinthető a magában véve gyenge Ausztriának is megcsönkulása, melynek folytatása a nápolyi trón ledöntése, s befejezése, Róma bevételével: az olasz egység.

Ekként született továbbá a „német egység“ is, melynek corollariumát a „mester“ csúfos bukása képezte.

Ezek szerint Európában két oly hatalmas, számos és művelt népből álló nemzet egyesülése jött létre, — melynek rokon elemeit, a leginkább dynastikus érdekekhez kötött galád politika nagy időn át szétválasztotta, s sporadicus elemeit még most is szétválasztja. Végre a harmadik eredmény: a papi, s pápai hatalom befolyásának csökkentése, melyek oly vívmányok, hogy a gondolkozó politikusnak gazdag anyagul szolgálnak elmélkedésre.

A mint többször emlitém, Europa nem forrta ki magát, mert korunk egyik uralkodóeszméje: a nemzetiségek, s rokon fajok egyesülése, az itt-ott szétszórt anyagok által még mindig delejes távolságban tartatik,

mert a már elért eredmény vajmi csábitó! s mert a két nemzet egysége a matematikai, s a vegytani igazságnak ellenállhatlan erejével bir. Következöleg a nemzetiségek teljes egyesülése igen közel áll, mert ez hatalmasabb, s az emberiséghez közelebb álló politikai kérdés, mint az államok, s uralkodók írott, s nem írott jogai; hatalmasabb mint a vallási, vagy egyes társadalmi kérdés, mert: ez a lét kérdése. Ennek befejeztével pedig a consolidált culturstátusokra, meglehet, ismét egy nagy társadalmi kérdés megoldása vár, vagy talán előbb is beköszönt: — a munkások kérdésének megoldása.

A francia „coripheus“ 1871-ki leveretése után pihen; hódításról, dicsőségről többé hallani sem akar, de a bosszu — mint igen természetesen más népeknél is — él benne, — s ha erejének érzetében háborut kezdene valamikor, az csak is a kölcsön, — a vizsatorlás, s a vesztett terület visszaszerzésének háboruja lenne, mit a győztes német fél igen jól tud, — tehát ébren él, s használja az időt nem csak belszervezkedésre, de arra is, hogy barátot szerezzen, — vagy, ha az nem sikerülne, az óhajtott barátnak szerezni oly elfoglaltatást, hogy se neki ne árthasson, se másnak ne használhasson. Ezek szerint tehát egyelőre biztosítva lenne Ausztria, miként a delejesség törvényének maga Poroszország sem enged tért, s nem igen mutatkoznék hajlandónak Ausztria német elemeit jelenleg absorbeálni, hagyván azt jobb időkre. De biztosítva van-e arról, hogy a maradvány olasz, vagy ennek rokon elemeit valamely rázkódás nem veti-e az anyaország óhajtott kebelére, — s egyéb nemzetiségről nem is szólva, — ha ezek be fognának következni, — a minthogy be is fognak következni, — mi maradna a habsburgok birodalmából? —

Magyarország azon kapcsolt részekkel, melyeket az egykori „bécsi Camarila“, s annak egy nem régen megboldogult legtevékenyebb tagja is — épen úgy, mint III. Napoleon — nemzetiségi ürügy alatt, céljainak, kivételére, politikai vakeszközül használt. Ekkor ismét, a dynastia érdeke, vagy ki volna elégítve a maradékkal, — — vagy, gyarapodás után látna, — igen! de merre? — a tér csak kelet felé, a dunai fejedelemségek, s a beteg társország felé nyílik, — itt azonban egy hatalmas ellenfél — s rokon elemek várják, — s félő, hogy már a pusztá érintkezés is egy-egy darab országot ragaszt a keletiekhez.

A lehető röviden elmondott alapeszmék tehát azok, melyek az 1867-ki kiegyezkedés- és a hatalombani hitemet megállapítják, vagyis, hogy a pactatio megtartása a hatalom létkérdése. E szerint tehát elértünk odáig, hogy Magyarországnak valahára az európai politikai constellatio által biztosított oly államszerződése van, melyre, úgy a dynastia mint az ország, egész jövőjének politikáját bazirozhatja.

Igaz ugyan, — hogy hasonlattal éljek — miként a hatalommal és Ausztriával Magyarország úgy járt, mint a férj, a korhely, kicsapongó, pazar, rossz, pletykás nyelvű felességgel, kit nagyszülei rátukmáltak, — mondván hogy felséges, „jó partie“, — s midőn a „nő konty alá került“, férjét elkezdte rágalmazni, szidni, vagyonát költeni; olykor-olykor ugyan, midőn executio jött rájuk, összebékültek; de végre is azt vették észre, hogy az idő elmúlt, — az asszony megvénült, senkinek sem kellett, a férj is elbetegeskedvén, vagyonilag pedig megrongáltatván, egymásra szorultak, — miért is hátralevő éveiket egy arany menyegzővel biztosították; — mindazonáltal a kényszerű helyzetet el kell fogadunk, s bár-

ha — visszagondolva a multa, mely ezen kényszerűségnek mélyen rejlő okait feltárja — lelkünk elborul, s a keserűség is megszállja keblünket, — s a kínos érzélem annak okozói ellen kész is fordulni, — mindazonáltal nem szabad ezen érzelmenek átengedni magunkat, — mert nemzetek életében az érzelmek csak eszközök lehetnek céljaik elérésére, nem pedig maga a cél; — s mert az érzelmek mulandók, — az állandó veszérszerpet kell hogy mindig a számító ész vigye, mely olykor olykor maga is igen könnyen lehet gyarlóvá. A mult keservei csak intelmül szolgáljanak arra, hogy a józan ész tanácsait tántoríthatlanul kövessük.

* * *

Öt éve mult, hogy Magyarország az 1867. XII. t. cz. folytán, önálló felelős, de nem egészen független kormányt nyert. — A nemzet jobbjai, kiket a körülmények és viszonyok a közügyek intézésétől — s lehet mondani — az arra való befolyástól is távol tartott — széttekintve az országban, — a szomszédban, — s egyebütt is, — elfogadták a hatalom által mutatott békülékenységet, mert látták : itt az idő megmenteni a megmenthetőt, — s ki tudja, talán egykor még a nemzet álma is teljesülni fog ! Elfogadták a pactatiót, s hitték, hogy a közjogi viszony rendezését, a belviszonyok rendezése fogja követni. A nemzet megtette a magáét, s azután a Felség kormányán — mely a belviszonyok rendezésére is volt hivatva — lett volna a sor ; azonban a várakozásnak egyáltalán nem felelt meg ez ideig, egy cseppet sem. Csupa kapkodás, rendszertelenség, gépies utánzás és külföldieskedés jellemzi egész létidejét, s bár a közjogi alapot

elfogadom, s mint fennebb mondám, arra óhajtom Magyarország és a dynastia egész politikáját fektetni, — mindazonáltal a közjogi alapot és a kormányt, mint annak örét, nem identificálhatom, miután az alap marad, a kormány változhatik, a nélkül, hogy az alap sérelmet szenvedhetne, — a minthogy már az alap ikertestvére, a 67-ki kormány, mint ködfátyolkép csendesen átváltozott; — annálfogva, midőn a hibákat, s a hiányokat felsorolni magamnak szabadságot veszek, nem a basist támadom meg, de a mestereket, kik a le-tett alapra nem képesek egy szilárd állam épületét emelni, vagy talán nem tartják azt magok sem elég erősnek?

A kormány megalakításakor annak lelke Andrassy és Eötvös, mindenek előtt, s igen helyesen — a külviszonyokra fordították figyelmöket, minek legmaradandóbb emléke a belgrádi consulság mikénti betöltése, s későbbi emelése volt; majd a lajthántúli viszonyok parallelizálása stb. Andrassy finom érzékkel birt az általa elfoglalt kormányelnökségen, felfelé az udvari „bon ton“, lefelé bizonyos demokratikus egyszerűség jellemezte; a parlamentben — habár olykor-olykor egy kissé elveszté is a diplomatikus hideg vért, — mindazonáltal mindig kész szónoki ereje, elmeéle, s kivált megnyerő modora, a pártok előtt kivétel nélküli respectust tudott neki szerezni, egyeseknél pedig valódi benső ragaszkodással találkozott, — s el lehet mondani, hogy csak ő volt az „egyetlen“, ki tárczájának — az adott viszonyok között — teljesen megfelelt, s még ott is, a hol a kormány intentiója sokszor a közvéleménnyel állt szemben, még akkor is, mint az oroszlánszelidítő, simulékonyabbá, engedékenyebbé tudta hangolni a már már fékezhetetlen szörnyet. Távozása igen nagy ürt

hagyott hátra a kormányban, — kár, hogy itt is, ott is nem lehet; hiánya meglátszott a parlament végnapjain, s meg a képviselőválasztások intézésén is; mert ne örüljön az új Premier, vagy a kormány számszerinti győzelmének, — s ne örüljön különösen az ellenzék capacitásainak bukásán; mert a hon java a tehetségek működésén, s nem a politikai statisták néma szereplésén alapul, s ne feledje, hogy az ellenzék jelesbjeinek nem sokkal kevesebbet köszönhet a hatalom és a haza, mint a jobbpárt jó nagy részének; ne feledje, hogy az ellenzék erős magatartása szülte legbuzgóbb hiveit; s ne feledje végre, hogy a balpárt, a parlament jobboldala és — és a még mindig létező — soi disant „sötét hatalom“ között mint Memnon szobra áll, melynek megmegcsendülő hangjából mindkét rész papjai jóslatokat vesznek — és nem minden alap nélkül!

Andrássy után a nagy „doctrinair“ Eötvös következett, a nemesszívü theoretikus, — nagy elme, emelkedett lélek; — de hiába, minden europai hírü talentuma mellett is egy nagy hibáját örökölte a szobatudósoknak, s ez az: hogy nagy tudományát az élettel nem volt képes eléggé közvetíteni, gyakorlatilag alkalmazni. Nagyszerű elmélete túlragadta őt azon föld régióján, melynek számára egykor a „Falu jegyzőjét“ annyi ihlettel írta meg. Szándoka tiszta, nemes volt; de reformjai nem e sokat gyötrött, gyérré vált fajnak való volt; korai volt még az épen úgy, mint a kezdő, vagy elpusztult gazdának a nagyobbyszerű gépekkel való gazdasági ellátás; s mikor pedig a való az előtte álló szirtre figyelmeztette, — kétkedővé és erélytelenné tette a megkezdett munkában is; — mert feledte, hogy az emberiség nagy vívmányai közösek, azt mindig feltalálhatni, — azt csak las-

san lehet átplántálni idegen clima alá; — s feledte, hogy még a jó illat is, ha sok, ha hozzá nem szokot az érzék: — — megöl; feledte, hogy Magyarországnak legelső és elengedhetetlen feladata, első sorban: magyarnak lenni, a magyar elem számszerinti szaporodását a tudományok minden hatalmával előmozdítani, anyagi és szellemi felvirágzását minden áron megteremteni, — és csak ez után kellene a magasabb államintézményekről gondoskodni, — vagy talán akkor már nem is kellene, mert az magától is megjönné; — mig azonban, azon elcsigázott kevés számú magyar nép nem bírja meg a magas theoríákat sem szellemileg, sem anyagilag! Vagy talán elfeledte, hogy minden kormánynak, mely bármely államrendszer élén áll, specialis nemzeti politikájának kell lenni! Továbbá elfeledte talán, hogy Magyarországnak érdeke nem abban áll egészen, hogy mily kormányformával igazgattatik, — hanem neki vissza kell menni oda, a hol a nemzetek kezdődnek: a fajpolitikára; — de meg a nemzet hanyatlásával, érdeke is változott, — s e változott érdek egyedül abban áll, hogy faját gyarapítsa, szaporítsa. — Az neki a legjobb kormányforma, s kormány, mely ezen célja kivételére szolgáló legalkalmasabb eszközöket elő tudja varázsolni, fentartani, sokosan használni; — mi nem áhítzunk a külföld csalogató minden fejleményére; nem akarunk hirtelen nagyokká, s mint állam rögtön műveltekké lenni — megelégszünk a mi egyszerűségünkben azzal, ha mindegyikünk hasznos munkásságban, az egyén és család érdekeivel hazánk javára akként törekedhetünk, hogy a megelégedés égi adománya mellett, csupán azon külföldi intézmények, s eszmék átültetésére kell szorítkoznunk, melyek a művelt világ általi elsodortatás ellen

minket kellően biztosítanak ; mert, mit ér a magyarnak a világ minden műveltsége is, ha nem lesz meg faja, mely azt élvezze ; mit ér az ugy is maradandó jó, ha ő többé már nem lesz ! Igen, de miként lehet azt elérni ? — kérdezheti az olvasó —, erre is megkísértem a feleletet, mi annál könnyebb lesz, mert a férfi, kiről csak épen most szóltam, már megkísérté azon eszközök alkalmazását, melyek a nemzetbe oltandók voltak, a tudás vágyát. A részletezések nem tartoznak e kisded munka körébe, azért tehát csak röviden szólok, midőn állítom, hogy nemzetiségünk fentartására, s gyarapítására legelső szer a nemzeti szellemben vezetett nevelés ; egyéb eszközök pedig kormányunk minden ágában befoglaltatnak ; miért is szükséges, hogy a kormány minden tárcajában a legelső helyet a magyar nemzetiségi irány foglalja el, mert e nélkül lehet kormány, s minden, csak nem magyar. A nevelés által talán mindent el lehet érni, — mert mit várhat bárki is oly néptől, mely még saját érdekét sem tanulta ismerni, — az ily nép-nél történik az meg, hogy sokszor önszivébe dőfi a kést. Eötvös megkezdette a nevelés nagy munkáját ; az igaz, sok nehézségekkel kellett küzdenie, hogy csak egyet említsek, a katolikus clerus sok aggodalmas napokat okozott neki, melynek főpapsága a népképviselési rendszer gúnyjára, még mindig azon aristokratikus alapon dédelg, melyet részére a megholt rendi alkotmány oly botorul épített. A katholizált Magyarországon a clerus hatalma és vagyona a föld kerektségén páratlan, s melynek főpapjai, minden, de leginkább a vele atyafiságos absolut hatalomnak páratlan eszközei voltak, s mi fő, a papság a nevelést kezében tartotta. Ily elem ellenében a nemes reformatornak, kinek egyszersmind más érdeket

sem volt szabad feledni, nem volt bátorsága, erélye; s így lön, hogy a vallás és nevelés terén sok oly üdvös intézmény dőlt dugába, mely különben a nemzet véralkatával nem csak megegyezett volna, de sőt kívánatosnak is mutatkozott, vagy melynek elmulasztása haladásunk, műveltségünk nagy kárára többé alig pótolható. Egy szóval: az ember meghajolt a miniszternek.

Mit szóljak a mostani P... ről? — azt hiszem, mindent megmondtam, ha érdemét kiemelem: ő jeles tanár, kinek Hugo Grotius kedvencz themáját képezte; azonban mint miniszter, még csak Thun Leo sarkáig sem ér fel.

A pénzügyi, hadügyi és közlekedési volt miniszterekről csupán az 1867-ki egyezmény keretén belül szólhatnék, melyek ressortjai azonban nem olyanok voltak, mintha az adottnál kívánni valóbbat is el nem tűrtek volna. „Csak ember kellett volna a gátra“, mint a közszójárás mondja. A jelenlegi magasabb állású hivatalnoknak pedig már az is elegendő birálata, miként azon elterjedt hír képes volt gyökeret verni a közvéleményben, miként a közvagyon nem részesül kifogástalan, s tiszta kezelésben; mit egyrészt nem lehet csodálni, mert egy bizonyos, volt magas hivatalnok, ki szinte valami bizonyos 50,000 frt elfogadása miatt „palam et publice“ kompromittáltatott, de kellőleg nem rehabilitáltatván, ismét magas — bár más ressortba tartozó állásba helyeztetett, s kinek, mint mondják, igen korlátolt képességű sógora egy nagy horderejű vállalatnak, vagy vasutnak még jelenleg is igen dús jövedelmű igazgatója, mely vasutnál tudvalevőleg, csak 15 milliócska mutatkozik deficit gyanánt. Továbbá pedig: hogy a nevezett magas hivatalnoknak katonai félképzettséget nyert rokona, az ország első tör-

vényszékénél — biróvá qualificáltatott, promovealtatott, ad majorem D. gratiam!

A volt belügyéerekről nem szólok „de mortuis nil nisi bene“ — s csak a jelenlegiről, ki, mint tudjuk, tótnak elég Tót(h), de magyarnak — nagyon rossz miniszter. Egyébként annyira már felvitte, miként a mult évben egy kis brochure jelent meg személyéről, s programjáról; no meg azt is hallották, vagy látták a rossz fülek, hogy yokkéval lóháton teszi meg az aranyér elleni sétákat; no de ezt nem az irigység hozatja föl velem! Isten látja lelkemet! hanem csak úgy „per associationem idearum“, miután tudjuk, hogy tót atyánkfiái „more patrio“ gyalog szoktak lovagolni, a módosabbak pedig fuvarozás alkalmával, a ló mellett. Különben jó szónok valamit előadni, de fájdalom, arra soha nem gondolt, hogy tanulmányait a miniszteri hivatásig kiterjesztette volna, a mi pedig, egy miniszternél legalább is van olyan nagy hiba, mint a suszternél, vagy szabónál, ha varni igen, de szabni nem tanult, mert a Kundschaft nem csak szép beszédet és társalgást kíván a mestertől, de jól megteremtett ruhát, avagy lábtyű alkotmányt is. Fogadni mernék, hogy ő méltóságának van „par excellence“ száz oly hivatalnoka, a kik, ha par excellentiája tíz évig távol lenne, helyét, mint substitutusok, a gépezet fennakadása, s a közfigyelem minden zavarása nélkül a legkitünőbbben betöltenék; no de talán ő is tudja, hogy „fac me talem, talis ero“.

Jaj! de Magyarországnak nem nagy állású és nagy fizetésű, engedelmes erényű Beamterre van szüksége, hanem tanult főre és mindenek felett államférfiura, ki nem kompromittálja magát azon alapot is, melynek állását, habár közvetve is, köszönheti; ki nem bir azon

kisszerű administratív fogalmakon felülemelkedni, melyeket mint kisdud hivatalnokocska, a vidéki bureaukban elsajátított. Merő kísérlet jellemzi belügyéri működését, s az új választási törvény mint éretlen, „az igazhivőket“ is megbotránkoztatta.

Hát az országos rendőrség felállítását, vagy bármit, miért nem igyekezett előmozdítani?! A fővárosok rendezésének elmaradása oly bűn, melynek következményeivel a prostitutio, s a demoralisatio bizvást vetekedik. Az nem mentség, hogy nem volt reá idő! — volt elég! tetszett volna vagy megbukott javaslatát, vagy a most mondott javaslatot előbb benyújtani, akkor lett volna idő. De máskülönben államférfiu számítását hogyan kerülhette ki azon védelmi eszköz, melylyel a baloldal élt? No de az Excellence „a tout prix“ nagy akart pártja előtt lenni. Minden nap új botránnyról tesz tanuságot, mely éppen az ország fővárosát kompromitálja egyaránt benn, úgy mint künn. Az a roppant anomalia, melylyel az új keretű kir. törvényszékek a fenmaradt városi kapitánysággal, az ugynevezett rendőrséggel élményeznek. Az a tömérdek önkénykedés, egyaránt személy és vagyon felett; maga a kapitányság kebele is staturálva van oly elementumokkal, melyeknek picans viselt dolgai „a párisi titkok“ műbe bátran beillenének. Eltompul az ember érzéke hallva, látva az ott uralkodó fejtelenséget, vagy inkább fejességet. A főnök, mint mondják, inkább politikai satelles és Bimbasa, mintsem tapintatos rendőr-chef; alattvalói pedig — tisztelet a kevés kivételnek — inkább úgy tünnek fel, mint valami zálogház-közvetítői, vagy mint valami kaliforniai aranyosók vetélkedő serege; hiszen köztudomásu a legközelebbi eset is, hogy a főmandarinnak kedves almandarinja

minő lucullusi lakomát csapott éjjen által egy a börtönből felhozott hölgygyel, mely pedig nem első tette volt; az is tudvalevő, miként az illető almandarin csekély fizetése mellett, édes nejének nagy örömére, még egy más, magától különböző nemű embert is tartott önnön mulattatására, és mindezekért — elcsapatása után, a közönség nagy épülésére, mindannyiszor — a főmandarin a nélkülözhetlen Csindarint visszavette hivatalába, legujabban pedig őt testestől-lelkestől egy privilegisált üzlettel boldogította. Az is köztudomásu dolog, miként a bordélyházak oly virágzásban állanak Pesten a nagy „Prostitutor“ alatt, hogy büszkén mondhatjuk, miként ez egyetlen hazai iparág, vagy, egyetlen institúcióink között, mely a külföldit utólérhetlenül felülmulja, úgy, hogy fővárosunkat egész keresett nevezetességre emelte: Factum! Vannak helyek, hol alkonyatkor az éjleányai, vagyis a „Prostitutor“ köztársaságának független hölgyei, majd elnyelik az arra vetődött halandót. Templom, iskola, kisededóvoda, szerzet és bordélyház tőszomszédok! És ezt a mi samaritanusi népünk mindennap tűri, hallja, látja! Isten csodájára még talán neki is kedve telik benne! „O tempora, o mores“! De megbénítja még az erkölcsi érzetet maga azon permanens, freneticus községi kormány, s képviselőlet garázdálkodása is, mely a választás utján nyert bizalmával, a kormány jóvoltából, ön kegyes örömeikre, oly sokáig, s már 6-ik évben várja a reform megváltó malasztját, nem büneinek megváltását értem, de felváltásukat. De sok volna minden esetre kiterjeszkedni, mindent elmondani, röviden szólva: már a szégyenérzet kívánja, hogy azon testület rothadt elemei bár milyennel is, de felcseréltesenek,

hogy ne üzze tovább megvetendő mesterségét, a közjó, egyesek s a közvagyonosodás rovására.

Még egy óriási mulasztása tűnik fel a belügyér urnak, s ez: a honosítási törvény meghozatalának elmulasztása, mely törvény a magyarságnak életgyökerén rágódó ázalékok ellen lett volna nagyon hatalmas szer, s mely, kell vala, hogy a kormány fajpolitikájában a legelső lépés lett légyen.

Mindnyájan tudjuk, hogy mi egy cultur- vagy bármely nemzetnél a főváros? Nézzünk körül fővárosunkban! s mit találunk? egy polyglott népet, minden cristalizált erkölcs, szokás és viselet nélkül, melynek beszélő organuma emlékeztet az ugynevezett tengerparti „lingua gallicára“, mintsem a Magyar Metropolisra, továbbá: a bevándorolt szerencsehájhászok nagy tömkelegét, és csak úgy hemzseg fővárosunk területe a bejött idegentől, hogy a vidékről érkezett Magyar, saját fővárosában alig ismer önmagára s hazájának e czifra Mekkájára. Oly elemek vannak ott, kik nem találták érdemesnek beczipelt nyelvük mellett legalább az új haza nyelvét is elsajátítani, s miért: mert mint a példabeszéd mondja „omnia mecum porto“ azaz: hoztak romlott erkölcsöt az álcivilisatio batyujában, s neveztek azt civilisatiónak, hoztak továbbá idegen szokást és — — semmi vagyont. A kiknek minden cselekvésük önmagukban összpontosul; szeretik a hatalmat, bár milyen legyen is, mert az könnyen szerzett vagyonuk megtartására biztosabbnak látszik, mint a negativitás, mint az eszme, s a polgári erény, s talán mert avval még gyarapíthatják is vagyonukat. A haza pedig csak akkor jut eszökbe, ha sértve hitt érdekeik miatt azt szidni kell, s ekkor átkozódásaik közepett az elhagyott civilisált

hazát, s a húsos fazekakat emlegetik a fővárosában idegen azon Magyaroknak, ki maga és elődei a hazában éltek túl a szenvedések hosszú sorát azért, hogy ez idegen kakukfaj által gyaláztassanak, avagy pellengérré állítsanak. Nézzünk csak körül, — nem az éltebbeket, kiknek megtanulni nyelvünket már késő, — de nézzük a fiatalabb nemzedékét a beszármazottaknak. Kérlelhetlenül kimondom — a kivételek kivételével: hogy hitvány, korcs faj, mely se hazát, se nemzetet nem ismer; öröklött vagyonát a nagy német nemzet szégyenére „izről porrá tört“ németséggel gagyogva, örökös bachanáliákban, tivornyákban fecsérli el; semmi nemesebb nem érdekli, csak ösztönének él; a hazát, s annak nyelvét gúnynyal említi, minek is? hiszen ugy is megél, nem szorult rá!! S ha szemére veted dévajtságát, szemedbe nevetve hozza fel, mint mély műveltségének, s tudományának eredményét: a cosmopolitaságot, és hogy mily műveletlen a magyar, és ezt hirdeti „urbi et orbi“ — és ezen bárgyu, here nép, nem vesz elég bátorságot magának, vágyait kielégítendő, elhagyott hazáját felkeresni, hanem mint arczátlan rimák élvezik e honnak minden javát, s az Isten szabad levegőjét. Ezen korcs philiszteus hadat maga a kormány is agyonverhetné egy pár példa statuálásával. Ezen idegen elemnek legnagyobb részét teszi azonban a zsidóság, a bujdosó — s világgá szórt — minek is nevezzem! — mert nem nép! nem nemzet! — Moslemita zsidó!

Nagyon csalódott Magyarország, midőn a politikai nyomások alatt, talán fájaldalmában, oly eszmék átültetése után rajongott, melyeket életereje nem birt meg. Csalódott, — midőn maga is, mint politikai jogaiért századokon által küzdő, s óriási megpróbáltatást kiállott

nép, túlbecsülve erejét — másokkal, feltétlenül oly jogokat osztott meg, melyeket az utánzott népek is csak feltételesen, és csak is lassanként osztottak meg a felszabadítottakkal. — Leplezetlenül szólok, midőn mondom, hogy Magyarországon „a zsidó-emancipatio“ politikai botlás volt. Tudom, hogy a divatos politikusnak nincs ínyére ezen declaratio, s a napról-napra élő cosmopolita, a szédelgő demokrata és a demagog, mint a kortól rettentően elmaradt „szegény tatárt“, talán még kötél általi halálra is ítélne — ha lehetne, — már pedig „*eppur si muove*“, és szilárdul állítom, hogy az emancipatio tévelygése volt a szabadelvűségnek, s okatlan arczul csapása mindazon eszméknek és jogoknak, melyeknek aegise alatt e nemzet az Isten dicső napjait maig elérhette. Adott az, a ki maga is adományért áhitozik még mindég. Nem tagadom én a zsidóságnak, — mint embereknek — velük született emberi jogait, hiszen magam is azért harczolok; — nem tagadom a teljes jogegyenlőségrei jogosultságukat, mert, hiszen ők is embertársaink, — de nemzetem java elsőb, s ellensége vagyok még a nagylelkűségnek is és mindennek, ha az más kárán alapszik; — de valójában nem is arról volt szó, hogy egy művelt, vagyonos nép, vagy faj töredéke elvesztett emberi jogait, — melyekkel tetteleg soha sem birt — akarta visszaszerezni, — mint inkább egy szétszórt fractio, melynek se nyelve, se hazája, semmije egyébbnél előitéletes, s fanatikus hiténél, mondom, minthogy ezen fractio elmaradottságában egy felvilágosult, vagyonos nép földjén osztozkodni akart annak jogaiban is. Már kérem alásan, ha a zsidóság minden elnyomása mellett is oly vagyonosságra tett szert, melylyel fajunk egy-egy osztálya sem dicsekedhetik oly arányban, ugyan akkor,

mi tehát az elnyomás? Az igaz, hogy ezen vagyonszerzést a középosztály, de különösen az ugynevezet földbirtokos osztály siratta meg. Az is igaz, hogy a zsidóság az absolutismus alatt polgári jogokat nem kért a hatalomtól, pedig annak csak egy intésébe került volna annak létesítése, hanem szívta a nemzetet, mint szívta egykoron és szívja most is az ellepett Lengyelország beteg testét.

De tulajdonképen, ugyan mi is a magyarországi zsidóság? Zsidónak kevés, magyarrá nem akar lenni, németté meg nem lehet lennie, jóllehet anyanyelvül annak nyelvét használja.

A franczia, angol, olasz, spanyol s még a lengyel zsidó mai napság is csak hitre, és pedig nagy része már reformált hitre különbözik azon nemzettől, a mely közé ékelte magát, — nem különböztette meg magát semmivel sem az ország más lakosaitól, s csak annyiban különbözik, mint egyik vallásfelekezetű a másiktól; — a magyarországi zsidó pedig a 15-ik századbéli viselettel él; vallása nem a tiszta Mózes-vallás, telve a szorongások alatt papjai által beszótt fanatikus dogmákkal, izolálva van azon magasztos eszmétől, mely — el lehet mondani, hogy — minden művelt népek vallásán humanistikus szálként vonul keresztül, s mely, a csak, az alakban eltérő vallások népeit, az emberiség, az istenség és felebaráti szeretet nagy eszméjében mégis egyesíti, míg a zsidó, egyedül csak saját „én“-jéért, s hasznáért imádja Jehováját; vallásában nincs esprit, nincs moral, s a mi benne jó is: az is csak a vakságnak színét viseli; — s a míg mi, a vallás és nevelés csatornáin beszítt érzelmek hatása alatt vagyont, nyugalmat stb. áldozunk egymásért s a közjóért, egymás iránt olykor, mikor szükséges,

dik, de, sőt egyik propagandájává válik nyelvének. A bejött Franczia, vagy Olasz hamarabb tanul meg németül Pesten, mint magyarul.

A zsidó elem közművelődési tekintetben is, a mi kárunkra, egy sereg német hirlapot és színházat tart fenn, s így táplálja a magyarosodás ellenségeit. A kereskedelemből is kizárta nyelvünket, csak úgy mint a német elem, hát kell-e még egyéb a zsidóságnak? Még csak bőrünk van hátra! Ó mi türelmes, vak vagy én Magyar népem!!

* * *

A mondottakat szem előtt tartva tehát, egy hazafias kormánynak nem öt év alatt, de előtt gondoskodni kellett volna egy oly törvényről, mely a bevándorlás árjának szigorú határt és feltételt szabott volna, s azon elemeket, melyek kéretlenül-kelletlenül jutva hozzánk, az állam terhére esnek, hazájuknak visszaadja. A fővárosbani letelepedést szabályozni kellett volna lakosítási törvény által és ellenőriztetni a felállítandó nagyreményű állam-, vagy országos rendőrség által; akkor aztán a benmaradt idegen elemek vagy magukba tértek volna, vagy elbántunk volna velők.

Továbbá, a főváros magyarosítására mit sem tesz a kormány egyik része sem, s galádul tűri, hogy azon parányi intézkedését is miként ignorálják, melyet talán tévedésből vetett oda a magyar nemzetiség perselyébe.

Magyar fővárost kell teremtenünk minden áron, s ezen, a szenvedések özöne által Ararat hegységére jutott Noe bárkájából a tisztátalanokat el kell távolítani, vagy tisztára mosni addig, míg a Holló történetét nem ismétlik. Vegyünk példát a legutolsó, parányi nemzetiségtől, hogy

mit művel és mit tesz az nyelvéért, nemzetiségéért! A főváros közhelyei telve német zsidajjal, az utca német plakátokkal; a feliratok kívül-belül németek.

Itt kezdeményezőnek a kormánynak kell lenni a hatalmában álló eszközökkel, melyek számtalanok, s oda hatni egész befolyásával, hogy a kegyétől függő számos hivatalok, vállalatok, minden legcsekélyebbet, elkezdve a szerény vignette-felírásoktól — magyarul eszközöljenek. Capacitásaink és főuraink pedig, kik bárminek köszönhetik is, hogy valamely vállalat, gyár, egyesület, vagy egyesület, avagy társulat élére állítottak, — soha se feledjék hazájuk érdekét, s kövessenek el mindent a magyar szellem emelésére úgy, hogy ha nagyobb mérvben nem lehetne is körükben hatni, akkor legalább igyekezzenek a legparányibb dolgokban is a magyarságot terjeszteni; van elég alkalom a mondott vállalatoknál, s ne véljék soha, hogy az általuk elhanyagolt kis dolgoknak nagy eredményei ne lennének nyelvünk, nemzetiségünk stb. emelésére; s ha az illetők ezt mind megtették, azután az egyes polgárok sem lesznek bártortalanok érdekek vélt kockáztatásával segédkezet nyújtani, vagy a megkezdett irányt folytatni.

Tenni kell mielőbb, mert a főváros gyors emelkedése később minden napot drágán ad el; s ha a gyors fejlődés, — mely leginkább alkalmas az irányok terelésére, — a régi rosztat megörökíti: úgy Buda-Pest veszve van magyar fővárossá lenni.

A haza, — a magyar nép mindent áldozott a hatalomnak — s honfitársainak, adjátok meg tehát ti is neki a mi kell, s a mi neki legédesebb: anyanyelvét, — mely, kell hogy a ti nyelvetek is legyen, a minthogy e haza a ti hazátok is; boldogtalanná, sem szegényebbé nem tesz

titeket, sőt inkább vele együtt egy nagy erősséggé emel; csak a kapzsisággal soha ne téveszszétek össze a helyes elővigyázatot, s helyes érdekeiteket félre ne ismerjétek!

És még hátra van jogéletünkről, az igazságszolgáltatás-, törvénykezésünkről és az annak élén álló igazságügyérségről szólni.

* * *

Nem azért hagytam hátrább az igazság-ügyet, mintha talán a portefeuilleok valamelyikét illetné az elsőség, hanem inkább, épen fontosságánál — s mindent magába ölelő terjedelménél fogva, mert hiszen minden cultur-államban a neveléssel karöltve: az igazság ügy képezi az állam legbiztosabb alapját, — s már II. József császár mondá: „*Justitia regnorum fundamentum*“, s mert az író mondja: „Nézd iskoláját, s igazságszolgáltatását, s úgy megítélheted a népet“ — mondom, nemcsak azért hagytam utoljára, hanem különösen azért is, mert Magyarországnak az 1867-ki pactatióra alapított átalakulási processusában, az igazságügy van hivatva a vezérszerepre, melynek intézkedésétől függ az összes állampolgárok személy- s vagyonbiztonsága, a családi jólét, s végre az értelmiség fentartása.

A volt igazságügyér, H. B., mint *capacitas*, kitünő jogi képzettséggel és szónoki talentummal bírt. Neki nem volt szüksége nagyobb tanulmányra, mint utódának, hanem inkább erélyre, több emberismeretre és még több hazaszeretetre azon ügy élén, melyen állott. Nagy hibája volt, hogy az igazságszolgáltatás hiányait annak hibáival, törvényeinket pedig annak végrehajtóival mindig összetévesztette. Hibája volt: a rendszerte-

lenség, — és a közös kórságnak, a külföldieskedésnek —: nagy részese volt. Utódjára pedig véghetetlen káros örökségül, az igazságszolgáltatás papjainak s tényezőinek ellátására Pandora szelenczjét hagyván, melyből a protectio és nepotismus veszélyei áradtak a bírósági tömeges kinevezéseknél az ország művelt jogképzettséggel bíró, s jellemes tagjaira. No, de e részben nem egyedül őt, avagy utódját — de magát az összes kormánytagokat, sőt mamelukjaikat is illeti a megrovás. Igen fontos az igazságügyi tárcza, s valóban nem tudjuk, mit bámuljunk inkább: a merészséget-e, vagy — elég szerényen szólva — azt a pirtalan arcot, mely ezen tárcza átvételére közepszerű képzett ségével, mint valami siheder vállalkozó megjelenni elég vakmerő vala. Sőt oly neveket is lehetett már hallani e fontos állás betöltése előtt, hogy valóban a kétségbeesés szállta meg a honért aggódó kebleket, s másrészt gúnyos keserőséggel rettegtünk, hogy vajjon a holnapi nap hír-villáma nem üt-e valami csizmadiaczéhbé, hogy agyon üssön egy pár igazságügyi miniszterjelöltet szegény Apafy szégyenére? — s egymást kérdeztük: ha vajjon oly szegény-e már tanult capacitásokban az ország, s parlamentünk, miként az ország átalakulásának, már magában is elég megfontolást érdemlő napjaiban, ezen főfontosságú állásba kis embereket, sőt alig készült s elkapotott fiatal charlatanokat keres!?

Az-e a cél, hogy a tárcza, akármiként, csak betöltessék? nem az-e, hogy miként töltsék be?? — mert hiszen igaz, hogy bárkit ültetnek is a bársonyos székbe, azért a világ meg nem áll, sem az igazság-ügyérség ki nem múlik e világból, — hanem az is igaz, hogy öt évi működése a kísérleteknek beláthatlan sorát képezi a gyen-

geségnek. Öt várakozásteljes év alatt a legprimitivebb államban is lehetett volna valamely rendszeres törvényt alkotni a törvénykezés számára, — olyat pedig, mely a legfőbb s halaszthatlan bajokon segítsen, az igazságügyérnek, lehet mondani, már a tárcza elvállalásakor kellett volna magával hozni: mintegy jeléül képességének.

Kétségbeejtő helyzetről fog szólni a történelem kritikája, mely szerint e hon polgárai Tantalus kínjaival álltak az igazságszolgáltatás jelene s jövője között.

A volt igazság-ügyéren és környezetén, ugy cselekvényeinek erkölcsi hatásán nagyon meglátszik az „absolut rendszer“ demoralisatiója. Környezetét oly parasiták és satellesek képezték, kik a jószívü ministerrel, alapos tanács hiányában, elhitették, miként a Bach rendszer tételes törvényei és intentiói egyedül azok, melyek „a modern tudomány“ színvonalán állván — egyedül üdvözítők Magyarországra nézve, s ily gondolkodásnak lön kifolyása egy polgári perrendtartás, mely oly személyzeti apparatust kíván, mely a kormány szűkkezü Molochjának nem való, s Magyarország 800 éves törvénykezésében rejlő nemzeti sajátságokkal válrokonságban egyáltalán nem áll; rosszul utánzott fércz, mely alig 1—2 év mulva már reparatiora szorult.

Az esküdtszéki sajtóbiróságok pedig, előrelátható, hasztalan drága kísérletek voltak. Tudhatta az ügyér ur, hogy Magyarországon a sajtótermékek minő százalékot juttatnak a vidéknek! — Sőt, mint ügyvédnek is kellett tudnia; — s mi lett a vége? az, hogy néhány Bach-huszár, nyert jó fizetésü „sine cura“ hivatalt, kiknek keresve is alig akadt egy-egy elveszteni való sajtóügyök, — és az, hogy a biróságok elkerülhetlenné vált felosztásával ismét egy csapat elocalisalandó beamter maradt az or-

szág nyakán, s cseppent a „tourban levő“ birák pályájára, vagy az állampénztár terhére.

Van még a volt miniszternek egy ékes emléke is a polgári törvénykezés terén, — s ez: a tisztviselők fizetéseinek $\frac{1}{3}$ -ig lehető lefoglalhatása! Már ugyan miért nem az egészet?! — ez igazságosabb lett volna; s a mely tekintet az $\frac{1}{3}$ meghagyását javasolta, ugyanazon, sőt több tekintet is a megfordított módot ajánlatosabbá tette volna, — s nem compromittálta volna maga az ügyér ur az $\frac{1}{3}$ fizetésből „nolens volens“ megélő hivatalnokot, — s nem tette volna ki a hitelezőt annak, hogy a tisztviselő odább állásával mit se kapjon, vagy, hogy egy hely üresedésbe jöjjön.

Hát mit szóljak a volt ügyér urnak az országgyűlésen tett ígéreteiről és apró kijelentéseiről. Először is kijelenté à la „filius ante patrem“: hogy ő „a közjegyzőség tanulmányozására az ország és főváros egyik kitűnő ügyvédét küldötte ki“, per se országos — s nem a talentumos kitűnőség költségén; — — egyszer aztán csak kisül, hogy az illető, az ügyér urnak kebelbarátja, kihez conscholaris, kartársi emlékek, vagy mik fűzték, — s kiről, itt helyben, a competens körök csak annyit tudtak, hogy ügyvédi diplomával birt, s hogy hajdan ügyefogyott, s később valamivel több ügyű prókátor volt, mindamellett is egy kis vagyonkához nem a kétes kimenetelű procedurák hímes-hámos utján, mint inkább „bizonyos faczipőben“ jutott, s ezen vezeklése után a szent életet odahagyva, gyakorlatilag mutatta meg mint ügyvéd, hogy az uzoratorvény fennállása ugy az egyes szegény népre, valamint az állam „zálogházára“ nézve is rendkívüli káros, sőt egészen fölösleges. — Ezen kitűnőség francziául is tud, mert a 48-as évek után a po-

litikai áradat őt is Párisba — nem vetette ugyan mint a boldogult Telekyt, Szemcrét stb., — hanem hát „kapta magát“ sub titulo „emigrans“ ő is oda vettetődött, szenvedni — ártatlanul, s így akarva nem akarva annyit tanult francziául, hogy nem csak ő neki magának és H. B.-nak, — de sőt egész Magyarországnak is — elég volt. — Csodálatos az, hogy midőn nem csak jogászaink előtt ismeretes a közjegyzői rendszer, de már az ország is ízlelte azt, — s csodálatos, hogy ugy az ügyér ur, valamint a kitünőség már ügyködési körükből ismerhették azt, — mégis újabb tanulmányra volt szükség! Vajjon kettejük közül melyik tanult belőle kevesebbet, vagy felejtett többet??

De maga a közjegyzői intézmény még csak ügyér ur óhajai közé tartozott, — s a codificatio rendszerébe fel sem vétetett, — mert hiszen az teljesen szervezve még mostanáig sincsen, — s így e részben is nagyon korai volt a párisi legatio.

A közvetlenség és szóbeliség tanulmányozására már Anglia kerestetett fel, — a volt ügyér ur oda is küldött, másodszor, oly egyént, kinek felületes compillatióból álló könyvgyártmányai nem Angliába való, de Cayenne, Caledonia vagy a Bercsinszky-bányák megtekintésére tették volna érdemessé.

A polgári törvényjavaslatot, ezen híressé vált Hoffmann-cseppeket, kérdés, még beveszi-e a jövő országgyűlés?

„A bünvádi eljárás illetékességéhez tartozó ügyekről“ szóló novellaris mű, kiállhatlan plagium, s teljesen alkalmazhatlan, — melyet már úgy a napisajtó, valamint a szakirodalom és a competens bíróságok egyaránt elítélték; és megjegyzendő, miként az egész — egy-két sza-

kasz kihagyásával — a Szász fenyítő eljárásnak szószerinti — de rossz fordítása. Az anyagi büntetőtörvény pedig még az éjhomályban késik.

A bírák s bírósági tagok, s egyéb hivatalnokok kinevezésére pedig „bizonyos egyén mindenhatósága“ annyira folyt be a volt igazságügyér urnál, miként az számtalan, közszájon forgó bommot-ok és élczeknek szolgált tárgyául.

Mindkét igazságügyérnek pedig megrovandó közös hibája, hogy a reformoknál a nemzet törvénykezésének, s törvényeinek sem multját, sem szellemét, sem a nemzet geniusát nem tekintették, sőt a nép szokásait, hajlamait badarul mellőzték, s kik úgy jártak el, mint a kik lerontják a meglevőt, de újat teremteni vagy nem tudnak, vagy nem akarnak; kik avval hiszik az ország igazságszolgáltatását reorganisálni, ha a nemzetnek 800 éves törvényeiben lerakott anyagokat a „tudákos“ fiatal generatio és pár reclamgyártó ügyvéd kedvéért, vagy annak szavára, — kicsinyelve félredobják. — Csalódnak! már megmutatta ezen hit hibásságát egynéhány szerencsétlen kísérlet is, mert abban az igazságszolgáltatás jelenével elítélték az egész nemzet jogérzetét; mert számba nem vették azt, hogy írott törvényeink hiányait, a választott bíróságok szokásai s hagyományai, s a bírák bölcs belátásai képezték, azon bírák belátásai, melyek korunk civilisált, de megvesztegethető birái által erkölcsi tekintetben utólérhetetlenek voltak; — a mondottak összes törvényeinken keresztül vörös fonalként húzódnak, s mint traditio, úgy szálltak ivadékról ivadékra, de szakadatlanul; — s tény, hogy igazságszolgáltatásunk 800 éves palladiuma alatt, a magyar birtokos osztály mitsem szenvedett, sérelmei s hanyat-

lása azon időre esik, midőn kontár és ellenséges kezek ahhoz hivatlanul nyultak, s a politikai vajadások s folyton változó rendszerek által készített mai állapotot, a honi törvények egyáltalán való roszaságának tulajdonították, s a rendszerek depravált, s tudatlan eszközeivel a politikai és jogi térről félrevonult, de hazafias intelligentiát is elítélték; kik, mert honi igazságszolgáltatásunk tényezőit nem ismerték, nem tudták, azt feltétlenül el is ítélték.

Az új generatio pedig, miután el nem sajátithatta annak nem írott, s traditionalis részeit, az írottat pedig az ujakon való kapkodás miatt megtanulni elfelejtette, tudatlanságában mindent fitymált. Csoda-e tehát, ha e nemzet övéi által nem ismertette, vagy félreismertette, vágyainak soha sem találja meg Messiását. Minden újításainál vagy a vezető szellemi erő, vagy a tiszta kéz és jellem hiányzik!!

Nem magasztalom én optimismussal mindazt, a mi magyar, a mi a mienk, s így törvényeinket sem, — de abból nem az következik, hogy az improvisatorok módjára elvessem, ócsároljam, — hanem az, hogy azt igazságosan bíráljam

A nemzet inkább vár, ha már csakugyan várnia kell, — csak ne hamarkodják el ügyét, mert nem kis feladat az, egy 800 éves igazságszolgáltatás helyére újat építeni, — s ne feledjék, hogy nem Német-, nem Francia- vagy Angolország, de Magyarország számára építenek! Ne igyekezzenek mulasztásaikat rosz, megfontolatlan s terv nélküli justice-billekkel mohón pótolni, mert kapkodásaikon meg talál látszani az anyag — és a tanulmány erejének hiánya.

No de elég ebből ennyi. — Lássuk már most az „ex asse“ jó farblista új igazságügyér bevezető művét: a bírósági kinevezéseket, mely az ország művelt elemeinek legnagyobb, s legfontosabb, contingensével bánt el.

Erről szólva, először is ki kell jelentenem az újítók nagy meglepetésére és fitymálására, hogy Magyarországra nézve a bírák „kinevezési rendszerének“ nem vagyok barátja, s 800 éves alkotmányunk ezen fontos alkatrészének elvesztését, fajunk gyarapodására és alkotmányunkra nézve szerfelett károsnak tartom. Egy, egy nyelvű állam, vagy ország talán még lépést tarthat a nálánál nagyobb s műveltebb állammal; avagy bizonyos rendszer tüdvös lehet valamely államra, ha az állam életéből fejlődött ki, de egy maroknyi polyglott népre nem, melynek, még a külföld károkozásainak ellenére is, minden oly institutióhoz tántorithatlanul kell ragaszkodni, a mely csak egy porszemmel is járulhat lételének fentartásához. Nem szükség mindent majmolólag lerombolni, s midőn építeni kell, megáll az építő, bámul, kapkod mindenüvé.

Jaj annak a népnek, mely ősi institutióit oly könnyen áldozza fel minden hiu divatosságért! Azon institutióját, mely a szenvedés napjaiban bálványa s reménye volt, s midőn bilincseiből alig hogy szabadul, avval kezdi szabadságát, hogy az önámítás vakságával, bálványát ledönti, szétszórja, s még az alapot is kiszedi; midőn pedig építeni akar, észreveszi, hogy még rosszabbat is alig bír létrehozni.

Nálunk minden, miről történetünk szól, s minden, mi körülöttünk van: létünk kérdésével van összeforrvá.

Az új reformok alatt elvesztjük nemzetiségünket, s olyformán járunk, mint a falusi egyszerűség, ki, midőn boldogító a városi cifra, — de kevés védelmet nyújtó divatos czafrangokba öltöztették, sirva vette észre, hogy bizony azért ő nem boldogabb.

* * *

Láttuk, tapasztaltuk, hogy valamely politikai cél minő rendszerben, s minő minden kigondolható eszközben keresi támaszát; láttuk a germanizáció működését, s mégsem tanultunk belőle!

A magyar nép már sok értékes követ cserélt el alkotmányainak clenodiumaiból, s kapott helyette festett üvegeket. Ilyen a „kinevezési rendszer“ is, melyet választási jogáért kapott, — mert hogy visszatérjek elhagyott tárgyamra, a cél csak az lehet: jó birák által szolgáltatni a népnek az igazságot. A választás, vagy a kinevezés a birót se jobbá, se rosszabbá nem teszi, mert már azt készen veszi által, — s ha a kinevezés válogathat a javában, válogathat a választás is; itt is, ott is concursus szükséges, csak hogy ott a miniszter — itt a nép választ; ott a miniszter rosszul informált, itt a tömeg kevesbbé részrehajló, s jobban informált; ott egy szem, itt több szem, többet lát. De a választásnál a candidatióknak szigorításával, a jók közül csak a legjobbat választhatja a nép, s bizony-bizony az a nép, mely a parlamentet választhatja, igazságosabb az érdeemes birák iránt, mint a miniszter ur omnipotentiája. De meg a jó biró, nevelés, képzés útján válik azzá, — tessék tehát előbb ahhoz látni, s akkor nem lesz szükség a miniszter ur válogatására. Avagy tessék a választást reformálni akként, hogy

a választott, feddhetlen bíró alkalmazása, s nyugdíjazása biztosítva legyen, ekkor a nép is megkapja a magáét, az érdemes bíró is, s ki lesz zárva a választások fondorkodása. Tessék a nép által frissen választott juryk által a választást megelőzőleg itélni, vajjon a tényleges szolgálatban álló bírák újból megválaszthatók-e, vagy újra választassanak. Ezen sok pitlén — azt hiszem — csakis az érdem megyen át. De egyéb módok is lehetnek még, melyek elősorolása e munka körébe nem tartozik.

A kormányra hivatalnok roppant compromittáltak a kiegyezést, s az aziránti hitet megingatták a népben. Nem hiszem, hogy maga a jobboldal nagy vezére is valaha ekként gondolta volna.

Mi türés-tagadás, absolut-, s burokratikus világban élünk, pedig ez nem szükséges a kiegyezési alap fentartására, — hanem ez oly kinövésé annak, mely az oktalan, s olykor túlbuzgó, s túlterjeszkedő minisztereinknek köszönhető.

Azt hívék, hogy az alap fentartása egyedüli rendeltetésük; s azt hívék, hogy azt csak oly intézmények tarthatják föl, melyből minden oly elem ki van zárva, mely nem tőlök függ, nem nekik köszönik léteüket.

Törvényt hoztak a bírói függetlenségről, s mégis azt minduntalan arczul csapja a miniszterek egy-egy körrendelete. Port a szemébe!

A bíróságok kinevezésénél pedig oly dolgok követettek el, melyek elszomorítják az emberi kebelt.

Mindenekelőtt, az eredmény azt látszik mutatni, miként a miniszter nagy súlyt fektetett a Bach-systema embereinek — s egyéb előbb beplántált negatív elemeknek alkalmazására, és pedig a képesség rovására — Sokszor mellőztettek a képességek pártszem-

pontból, vagy ha egy-kettő kivételképen becseppent is, az csak kortesfogásból történt. Az igazságügyér összeszedte azon szolgálatkész hadat, mely a Bach-rendszernek vak eszközeit képezve, soha édes énjén kívül más érdeket s ambitiót nem ismert; s miért?: hogy politikájának corruptiójával még az igazság templomát is befertőztesse! s miért?: mert a közvéleményt, s önmagát azzal altatta, hogy csak azon elem birja a burokratia talismánját, — a többi pedig nem képes ujonnan alkotott törvényeit a nemzet bőrébe tetovirozni.

Maga a concursushirdetés is oly tudatlan intézkedésre mutat, mely a haiti császárságban se kelne el mintának.

S a csődület megindulása, valóban undok s galád dolgokat hozott felszínre, miért is egynéhány hiteles esetet, a kinevezési rendszer és a miniszteri bureau illustrálására bátor leszek a nyájas olvasónak leplezetlenül bemutatni, és pedig főváros mint a focus színhelyéről, — a vidékről csak annyit említvén meg, miként a politikai közigazgatás élére rendelt főispán urak valóságos hajtó-vadászatot tartottak, s majdnem döntő befolyással bírtak a bírák kinevezésére.

Pesten először is a városi tisztviselők serege mozgott, melynek élén egy kis Bach-huszárból lett, végtelen ambitiosus, s korlátolt talentumu egyén állott. Ezen egyén egy polgári család érdemein keresztül cseppent — az érdemesebbek és idősebbek elé az ország fővárosa főbiróságának méltóságos székébe. És mit tett? Vezettette magát egy általánosan ismert Tartuff ravaszágai által; a tisztviselők között valóságos spitzli-rendszert honosított meg. Befolyásával a művelt, önérzetes, de független, tehetséges és szorgalmas egyén előtt elzárta az emelke-

dés utját. Elegendő volt egy nem correct kalapemelés, vagy meghajtás, avagy őszinte nyilatkozat, hogy kegyének hiányát és haragjának súlyát és hatalmát a szerencsétlen áldozattal nemtelenül éreztesse. Ezen egyén szüntelenül correspondenciában állott azon számtalan névtelen „szaglárokkal“, kiknek jelentéseivel akkor-amikor bizonyos körülmények látszólagos hitelét igazolni szükségesnek mutatkozott. Elvégre tanácsos lett. Ezen egyén egyike lett a pesti miniszteri biztosoknak is. — Képzeltetni — de sőt tudvalevő, hogy mily informatiót adott az alatta működött törvényszékről! — Olyat, — hogy ha azt egy jóra való miniszter hallja, azzal jutalmazza — mint Guillotin jutalmaztatott gépének feltalásáért: — első sorban is őt csapja el; — de nem úgy történt; a tapasztalatlan, kis miniszter hitt szép szavainak. És ezután lőn végtelen élénkség. A miniszterium és főügyészség oly galád névtelen levelekkel lett elárasztva, melyek Velence rémnapjaira, s a brávókra, vagy a gaz utonállókra emlékeztettek; — mely levelekben a boszu tárgyai, vagy az újabb kinevezés és emelkedés féltett alakjai ördög módjára lettek lefestve, és olyannyira, hogy a befolyás emberei már maguk is megsohálták, s felháborodtak. És ily jelenségek mellett kezdődött a bírák kinevezése és a bíróságok szervezésének fontos munkája.

Az illetők kártyásoknak, megvesztegethetőeknek — mondattak, de nem bizonyítottak; s hogy, az egyik részeges, másik hebegő, — betyár, — ötödik s tudja Isten hányadik: hazánk német nyelvét nem bírja — perse a tudósító szerint, — — a többi: kölkező, balpárti és nyakas magyar; és így tovább, számtalan egyebek szolgáltak a személyes információ kivül, a kineve-

zés vagy kihagyás alapjául. A miniszter egyiket sem ismerte, — mi természetesebb tehát, ha a bizonyt biztosától szerezte be.

Azt is hozták fel egynek-másnak, hogy öreg, a másiknak, hogy „zu jung“, s hogy nem népszerű. Valóságos habarék!

A concursus lefolyása előtt, a nem folyamodó, — de óhajtott — egyéneknek tudtul adatott valamely módon, hogy kineveztetnek, ha elfogadják; mások pedig — már t. i. szólok az összes kinevezésekről — táviratilag vonczoltattak a hatalmasok elé, hogy ime lesz hivatal! kell-e? A concursus csak fátyol volt, mely eltakarta a műveletek ámitó titkait. —

Azonban nem szabad megfeledekezni a „társaság népeiről“, s magokról a concurráló tisztviselőkről sem; derekasan kitettek magokért az egymás elleni irigységben, s a bemártás festői mesterségében. Mindennek elnevezték egymást! Szörnyű kapzsiság és még szörnyűbb sülyedtség jellemezte egész eljárásukat. —

Vádolták alkotmányunkat azon néhány napi élete alatt, melyet 1861-től szakadozottan megéért, miként a nepotismusnak tág tért nyujt!

Hát most, van-e a földnek s a szótárnak annyi, s oly sok szava, mely ki tudná kellően fejezni az ocsmány magán érdek azon értelmét, mely alatt a nepotismus, a protectio és a cliques-ek emberei az állam szolgálatába jutnak Annyira, hogy a külföldön e részben ismét hírnévre tettünk szert, s legközelebb is egy lipcsei s augsburgi lap a honi protectio, cliqueszerűség és corruptio szép vívmányairól megvetőleg s jóslatszerűleg szólt.

Igaz is: a bíró első kelléke, a képesség, mindennek alárendeltetett; a ki protectióval nem birt, annak kiha-

gyására, vagy a statusquo-bani meghagyásra elég argumentumot találtak. — Az ország első törvényszékénél például, oly elemek csúsztak be az itt igen fontossá emelt birói állásra, kik alig lerázva az iskolaport, semmi vagy kevés birói gyakorlattal birtak; a chablonszerű jártasság pedig kevés a birói hivatás betöltésére. Egyik: a „nagy vezér“, — másik: egy államtitkár, — a 3-ik: egy fiatal gróf, — negyedik: egy régi nemes conservatív, — 5-ik, 6., 7., 8. és 9-ik: Luther vallása nyomán, — a 10-ik, mert valamelyik elnöknek valaha segédi tisztet cselekedett, és így tovább — jutott a hivatalba. — A pesti törvényszék személyzete számosabb lett mint a régi volt, — mégis restantia mutatkozott; lett tehát szaporítás, — és lőn a restantia valamivel számosabb; most újból szaporítás van penultime kilátásban, s mire e sorok napvilágot láttak, talán már a második szaporítás is meglesz. Mi ennek az oka? Nagyon röviden szólva, az ok nem a személyzet számában, — de: képességében keresendő. Ez aztán „l'organisation de justice“. — A törvény általános kellékül a teljes kort, vagy 26 évet kíván, s mégis megtörtént, hogy az egy év hijával neveztek ki ügyészi tagot, — de megéréséig elküldték — a dinnyék országába, a törvényes idő kinövésére practisálni, és a jó ég tudná a pikans, de hiteles dolgokat mind elő számlálni.

Ad vocem pesti törvényszék. A volt városi törvényszék főbirójának egy kegyeltjéről, ki pár év előtt mint kezdő adjunctus a főbíró által helyettes ügyészszé tétetett, képessége vagy becsületessége bizonyosan nem volt az emelyű, mert a substitutiót nagyon praktikus módon fogta fel — mondják, hogy egy orvos laktársa volt a közbenjáró, ki bizonyos sorozási ügyben elköve-

tett orvos-megvesztegetési vizsgálatnál 4—500 forintot vett fel laktársa részére. Ezen fiatal substitutus 7 hónapi, nem igen működési ideje után 3000 frt tőkét helyezett a takarékpénztárba, — de egyuttal azt is mondják, hogy egy igen nagy vállalat csőd ügyében vizsgálattal volt megbizva; — s azután ezen protegált becsületesség királyi ügyészsze neveztetett vidékre, — azonban oly kilátással, hogy talán még Pestre is eljuthat — magnak. Így mondják legalább. —

Nem szólok a volt törvényszék néhány, — a kihagyást megérdemelt — tagjáról, de igen azon — bár kevés — meghagyotról, kik között állítólag egy-kettő oly juridicai és politikai, sőt irodalmi képességgel is bir egyszerűsmind, mely a külföld bármely törvényszékének és kormányának is díszére válnék, s ezen árva lelkek, csak alig hogy előbbi csekély állásukban meghagyattak, — mert előlük a protectió bezárta az ajtót, — mely talán jó időre zárva is marad. — Fájdalom, — de igaz!

Beszélnek olyanról is, hogy egy magas, és egy magasabb hivatalu igazságügyi hivatalnok a kinevezéseknél a hivatalt összetéveszti az árúcsarnokkal, s mondják, hogy a minő szerény hivataltartást visznek a bureauban, épen ellenkező fényes háztartást és életet mívelnek otthon, s hogy, — — — s hogy már lenne is egy pár „sine cura“ zsiros hivatal ezen börze szellemnek a kifolyása. — Talán érzik az illetők az őszet, mint a legyek, vagy talán az általam csak távolról érintett monarchikus dissolutio előérzésében csapnak oly jó vásárt??!

Általában ezen sötét színezete a valónak elrettentő, s csak birná a toll, az elme, a szív oly hidegvérrel leírni, a mint valóban van! — Elijesztő állapot!

Meg kell még végül emlitenem, — habár talán az olvasó türelmével vissza is élek, — miként ezen fekélyek közrehozásában oly forrásokat használtam, melyek csalhatlanok; — de midőn ezt tettem, részint az általános tapasztalatok ösztönzése, részint a megsértett igazság és mindenek felett azon hazaszeretet vezetett, melynek őszinteségét, a galád kishitű — nem birván azt felfogni, — tagadja. Nem vezetett párt-érdek, nem vallási türelmetlenség. — s a magán érdekről — — — talán szólnom se kell. De éppen azért, még fel kell emlitenem, miszerint a vallásszabadság korszakában is rosszul esik látnom még azt is, miként a főváros befolyásos körei bizonyos vallásfelekezeti cliquen yomása alatt állanak, mely mindent a mi vele egy vallásu — emel, pártol, minden értelemképesség s bármni elsőbbségek felett, ugy annyira, hogy még az ország első törvény-széke is kiválólag ezen „felekezet“ döntő befolyása alatt áll, — s így hányféle érdek ostromának van kitéve a valódi érdek? — Mondják, hogy a már kilátásba helyezett miniszter is ezen vallásfelekezetből kerülne ki. — Na de azért ennek oka csak nem a pápa világi hatalmának elvesztésében, de a kormány férfainak képtelenségében s alkalmatlan voltában keresendő, — valamint minden bajaink forrásai csak egyedül bennök rejlenek; — de vigyázzanak, mert valamint mesterséges parlamenti többségek lesz egykor halálos s nem párt — ellenfelök, ugy másrészt az önalkotta törvények kijátszásával az ököljog fogalmát, s evvel a forradalmi elemek lassú bár, de biztos kifejlődésének magvát hintik a közszellem nagyon is fogékony talajába. — Vagy tartsák meg tehát a törvényt az utolsó betűig, vagy inkább, jobb ha zaklatott népünk rabszolgaságot választ, mint a

mesterséges zaklatásoknak életemésztő, s végre elsorvasztó — politikáját.

Ne mondják, hogy „mindent megkaptunk, a mit vártunk“, mert nem csak arról van szó, hogy jelenben pezsgő, s valamivel jobb napokat élünk, mint ezelőtt tizenkét évvel, hanem a jövőről is és arról is, hogy az annak biztonságára szolgáló eszközöket is megnyerje e nemzet, s ne hogy csalódják, mert nem mindég a szegénység, de a reménylett jóbani csalódás ösztönzi forradalomra a népeket, — mely amugy is nagyon kap azon, a mi ujságvágyát kielégitheti.

Szólok még végre a kormánynak egy kirívó hibájáról, melyet az ugynevezett nemzetiségek, — ezen a keleti kérdés politikai crateri irányában elkövet, vagy inkább nem követ el.

Bevallom, hogy én nem tartom az ugynevezett nemzetiségi kérdést valóban létezőnek, vagy oly veszélyesnek, mint a kormányköröknek, a gyávaságig tartózkodó állatszelistái, — ugyannyira, hogy e részbeni nézetem csak rövid leend. Én e hazában de jure, mindaddig míg „Magyarország“ nevet fog viselni, csak egy politikai nemzetet: a magyart ismerem el; — de facto: több e hazán kívül élő politikai nemzeteknek ignorált, s részben conventiós, részben dotált fajait, — kiknek ugynevezett nemzetiségök iránt semmi néven nevezendő más joguk nem lehet, mint az, melyet a physikai lehetőség és a humanitás kíván, — nemzetiségeknek el nem ismerhetem, s egyike ezen jogoknak az, hogy akként szólhassanak, kérhessenek és imádkozhassanak, miként azt a nyelvi lehetőség szabja. — Az ugynevezett nemzetiség, midőn e hon magyar talaját választá hazájául, hallgatag azon ígéretet tevő le biztosítékul, hogy nem

fog az e hazában élő magyar faj kárára kint maradt törzsének előörse, propagandája lenni, — hanem mint fogadott családtag igyekszik új hazájának őseivel mindenben egybeolvadni, — s így, míg az megtörténhetnék, addig, — de csak is addig nyerhet „salvus conductust“ behozott nyelvével élni; az tehát concessio, — de nem privilegium, s még kevésbé praerogativa arra, hogy egynéhány néptörödék itt benn, külön-külön cultust, — statust in statu — alkothasson s követelhessen.

Már most quid consilii? — Ha az európai constellatio becses kegyelméből államilag létezhetünk, ez nem azért történik, mert simogatjuk az ő „véreit“, — hanem önzésből. Igaz az is, hogy vérei iránt érdeklődik; igaz az is, hogy politikai elnyomattatásunk ideje alatt az ugynevezett nemzetiségek is nagyon eltérő fejlődést nyertek a colonialis conventiculumtól, — de az is igaz, miszerint az európai érdekek politikája belügyeinkbe nem avatkozik mindaddig, míg reá nézve valóban veszélyes intentiókat nem vesz észre. Ha tehát az európai érdekekkel nem ellenkező törvényeink, az ugynevezett nemzetiségeket is kötelezik, az csak az állam postulatumnak egyik módját képezi.

A 48-iki eseményekből tanulhattunk! — A valódi bajt gyógyszerekkel, — a tettetett s mesterkéltséggel pedig erélyes fellépéssel lehet elhárítani; mert nevetéssé lesz az orvos, ki a behunyt szeműt rögtön hájog ellen curálja. — Tanulhattunk, s tudhatjuk, hogy egy gyors, erélyes fellépés minden izgalmat csirájában elfojtott volna.

Nálunk nincsen nemzetiségi kérdés, az fictio! — A testvérfajok velünk egyenjogúak — privilegium pedig őket nem illeti, — hanem igen is van egy kérdés: — s

az, az ezen szerencsétlen felbujtott népfajok felvilágosítatása, — melylyel az izgatók ekként ne csak ellen-súlyoztassanak, — hanem a haza és alkotmány ellen elkövetett bűneikért kérlelhetlenül az igazságszolgáltatás kezébe adassanak. — Ne legyen a kormány gyáva; a túltartózkodás nem mutat mindig eszélyre. Ne üldözze a kormány gyerekes módon: pu! meglölek! sajtóbíró-ságai által a demagogokat, ne csináljon sületlen martyrt belölök simogatásai által, mely által az illetők csak még megnagyobbodva lépnek az agitatio terére, s mutatnak sebeikre a nép előtt, — hanem, ha már csakugyan bir alappal, tényekkel, lépjen fel a törvény bírósága előtt, — s a nemzet java, pártkülönbség nélkül, vele lesz; — s tisztítsa meg e hont azon agitátoroktól, kik bérenczként beszélnek elhíttani a néppel: hogy biz ők boldogtalanok, — s végre is rászedik őket, — míg dijaikat zsebre rakva magukban nevetik az együgyű hívőket, s a gazdát, ki komédiát játszani házát azon altatással engedte által, hogy, na majd most abban valami művészi műveleteket fognak tartani. Legyen a törvény betűje és szelleme szerint kérlelhetlen, de ne politizáljon az igazságszolgáltatás szentélyében. Meggyőződött-e a kormány, hogy e fajoknak mi a baja? Bizonyára nem! Nincsen semmi bajuk, s inkább jó dolgukban szűk nekik — az ugynevezett . . . bőr. Itt hát kielégíteni való nincsen. Az izgatók Molochjait pedig soha ki nem elégíti, — s ha megadja neki a kenyeret, kritizálja, — s kalácsot kér; — ha ezt is adott neki, — azt mondja, hogy neked több maradt: add ide azt is; — mikor az is megtörtént, azt mondja, mégis éhes vagyok: hámm! megeszlek téged is! Azt soha jól nem tartja senki, hanem a kormány egyik kezében kenyérral, a másikkban a törvény vas-

vesszejével álljon bátran elébe, s mint a szelidítő, tekintének varázsával tanítsa meg az engedetleneket, — mert késő lesz „Contemta parva scintilla“ stb. — Nagyon ragadós az izgalom, gyökeret ver ott is, hol nem számítottunk; a belső zajt majd meghallják a kint levők is, sőt talán majd mi is magunkra disputáljuk, hogy mi minő roppant zsarnokok vagyunk. — Vigyázzon a kormány; — nagy felelősség vár reá! ne csináljon lanyhaságával igazán nemzetiségi kérdést, mert mentől többet ad s ígér, — annál többet kérnek s várnak, — s végre az utolsó kérelem: — add ide mindenedet — teljesítésére is beköszönthet az idő. Hogy pedig ne csak „5-ik—6-ik kézből“ ismerje a kormány azon áramlatot, mely bent már félelmes dimenziót öltött, s mely már szervezett, s mely külről szittatik, — menjen el incognito Ujvidék, Pétervár, Karlócza, Zimony és Balázsfalva vidékeire, de a hivatalos érintkezésekkel hagyjon fel, mely bármi hű is e részben, mégis mindig a kegy-, érdemkeresés színét viseli, — hanem érintkezzék a néppel, — úgy mint bármely más, ott lakó, egyszerű halandó, — akkor látni fogja, mi az az agitatio, s mi annak az eredménye, — és akkor lehetlen — hogy a magyar sziv gyors veréscit egyhamar le bírja csillapítani, s aligha lánggra nem gyul az az aluszékony honfi tűz, mely a kormány sparherdjében oly civilizált módon süti a politikai peccsenyéket, vagy hagyja sületlenül a reformoknak drága pástétomait. Lehet, hogy ekkor talán a boszúéret is feltámad benne, — na de erre nincs szükség, s ez már nem tanácsos, csak — az igazság erejével kezdjen — avval győzni is fog. A munkások pere azonban ellenkezőkről tanuskodik, megmutatta a kormány, hogy minő hős tud lenni — — — az asztal alatt, s hogy miként nézte az árnyékot

valamely veszélyes éjjeli látogatónak, s à la Don Quichotte, a szélmalommal harczra kelt, melynél az ujonnan életbe léptetett királyi ügyészség képezte a Sanchopansa szerepét, mely utána szamaragolván, nem valami piskájai nemes állaton, hanem a magasabb politika pókhálójával takarózott igazságszolgáltatás istenparipáján.

Apropos, királyi ügyészség. Erről is valamit. — Ez, mint intézmény, talán még a választott bírák mellett is megállhatna, azonban a jelen alakban levő ügyészségek — azt hiszem — tarthatatlanok lesznek, nem csak azért, mert a bíróságokkal — az alkotmányos és a választás elvén alapuló törvényeinkkel szemben, hatáskörük tökéletlenül van körvonalazva, — de azért is, mert mint nem tisztán a törvénykezés terén mozgó faktor, hanem egyrészt politico-administratív vegyülék is, — mint amphibiumok: vagy az igazságszolgáltatás fenálló szirtjein hullnak szét, vagy a kormány fluctuatiói által temettetnek el. De meg, oly servilisen van szervezve az ügyészség tagjainak egymás iránti viszonya is, — p. o. a királyi ügyész — és helyettese az alügyész viszonya, — hogy ezen a pályán a független szakértelem valóban elparlagosodik, a jellemes ember pedig a sok politikai hallucinációk miatt, politikai jellemben megtörik, — s a társadalmi élet minden további phasisára nézve invalidussá qualificáltatik. Már a jelenlegi szervezet és irány is mutatja, hogy a kivitelben, az eszmétől, s az institutio szellemétől nagyon is eltértek. Az ügyészség az állam képviselőjében eszme, s azt annak minden egyes ügyészi tagja képviseli, — ezt mondja esküjük, ezt a törvény, — s még is a burokratikus szolgaság igyekszik már ezen intézményt is sarkaiból az által kiforgatni, hogy a helyettes

alügyészeknek önálló jogi véleményeit, nézeteit stb., a rangra előbb való, s vajmi sokszor silányabb becsű királyi ügyész kritikai retortáján, — mint a testület és sokszor mint a királyi ügyész ur munkálatát — passirozza által, mi által az eszme, s institutio emberei egyszerű Concipistává törpítettnek, ugy a közszolgálat, mint magának az ügynek, s a moral nem csekély kárára és rovására. Akkor hát minek az ügyészi név, — egy gazdaságosabb fogalmazói állás is elég lett volna a revisio tárgyainak maculaltatására. Ezen viszonyt tehát correcten kell mielőbb szabályozni!

Igaz ugyan, hogy a közszolgálat érdekében a chéfnek ellenőrzési jog szükséges. De ne legyen az kalló, mely összetépje minden ízében a munkába és időbe került anyagot, hogy aztán gusztusa szerint, de ellenőrzés nélkül, mint infallibilis — tálalja fel a szeszélye szerint idomitott készítményt. De meg, jelenben nem egyes hivatalnok nevében szolgáltatik ki az igazság, s nem egyesek neve alatt történik az érintkezés, mint a választott bíróságnál, hanem a hivatal neme után. De meg a főnök mint ilyen ugy is saját nevében és felelőssége alatt gyakorolhatja a hivatalellátási-, a személyes s egyéb ügyekben az önállóságot, — egy szóval a hivatal administrationalis érintkezését a főügyészséggel, vagy a ministeriummal stb.

Továbbá ezen nagyon a kormány tetszésétől függő, azonban igen-igen kipróbált képességet igénylő hivattal, felelősséggel és munkával a fizetés sokkal rosabb arányban áll még, mint a bírósági tagoké is, és sehogyse fér össze az erősebb qualificatio, a gyenge fizetéssel. A tisztí pótlék csak koncz, bér, de nem jutalom, nem fize-

tés, mert a realis fizetés irányozza a nyugdíjazási igényt — és viszont az előléptetést klumi homályba borítja.

Elmondván a tényeket, ígéretemhez képest, még röviden, dióhéjba szorítva elmondom azt is, mint aphorismákat, vagyis inkább a fentebbiek resumai-ját — hogy mit tartok a kormány teendőinek.

III.

Mint már az elmondottakból is eléggé kivehető volt: először is a közjogi alapra fektetett külpolitikát kifelé, s ezen szempontból foglalt erős állást, s magyar fajpolitikát, az ugynevezett nemzetiségekkel szemben befelé. Általában pedig: a magyar fajpolitika legyen a kormány minden ízében tetteinek irányadója, és e hont képviselje a kormány, nem pedig a „cabinet noirt“. A külföldi politika detaillírozásába mélyen nem ereszkedem, de megérinthetem, hogy igaz ugyan a diplomatiái tétel, mely a szomszéd államokkali barátságos viszonyt első sorban ajánlja, s csak második sorban a politikai exigentiák által kívánatosnak látszó szövetkezést; és igaz, hogy a német, szomszéd birodalommal barátságos viszonyt egy részről nem csak a politika általános postulatumai, — s nem csak ujabban elfoglalt első rendű állása és hatalma, de a két fél birodalom átalakulási processusa is kívánják, — s igaz, hogy Németországnak, részére is viszont kívánatos a jó szomszédtság fentartása, mert arra, hogy a háború terheit kiheverje, minden ereje mellett is időre van szüksége; — s mert, a nyert táplálékot meg is kell emésztienie, s mert, más részről, a legyőzött oroszán fékentartása, s az északi Coloss irigy tekinteti, mely a

nemzetiségek egyesülésének ingerlő szagára körmeit már is kinyújtotta, erejének nagy részét igényli, — mindazonáltal Ausztria és a Porosz hatalom érdeke nem egy, nem közös, — hanem csak pillanatnyi, s nagyon interimalis alapokon nyugszik. Félő, hogy a nagy német birodalom és az „északi Coloss“ inkább találkoznak az érdekegységben, — s akkor Európában a német és szláv elem fogja kijelölni a Rubicont, a meddig a latin faj is elmehet, — s a melyen belül mi, s Ausztria lajthántúli népei, a nekik kiszabott állást elfoglalhatják. „Si non e' vero e' ben trovato“!

Ezen nézetet nyilvánítottam a francia-porosz háború befejeztével, egy bizonyos „magas állásu“ egyéniség előtt, ki közelében élt és beavatva volt, sőt rendeltetéssel is birt azon cabinetekben, melyek a nemzetek egyesülési politikájának gyúpontjai voltak, kinek czáfolatai és érvei még jobban megerősítettek azon nézetemben, miként a porosz (de nem német) és orosz közös érdekegységgel bírnak, Ausztria pedig legfőlebb csak a szentszövetség megújulásával nyerhetne némi érdekközösséget.

* * *

A belszervezetet illetőleg, — ne legyen a kormány oly gyermekes féltékeny a közjogi alapra, s ne használja azt minden reform-javaslatánál, sőt az igazságszolgáltatásnál is politikai köpenyegül; bizzék annak politikai erejében. Ugyanazért alkosson bizonyos tervet, rendszert, melylyel az állam épületét a közjogi alapon felépíteni akarja; legyen erkölcsi ereje, s maga járjon jó példával elől mindenben; a kicsinyeskedéstől

tartózkodjék; a rend elemeit ne a szolgaság korhadt elemeiben keresse, mely ma neki, holnap másnak adja el magát; a magyar vagyonos, s főleg a földbirtokos osztály érdekeit óvja, ezek művelik a haza talaját és ezek képezik tartalék-tőkáját a nemzeti hitelnek, a vagyonnak és a magyar nemzetiségnek, csakis ezek védik azt meg. Óvakodjék az előjogok — habár hibák iránt is kérlelhetlen lenni; legyen méltányos, mert a megszokott rosztat nem lehet egy szép gondolatért mindjárt 24 óra alatt megváltoztatni, — ahhoz idő kell, s valamint a természetben, ugy ebben sincs ugrás. — De más részt, ne is alkosson új praerogatívát a mamelukok részére, kik hogy léteznek, csak félénk bátortalan-ságának következményei, mert vagy saját erejében, tehetségében nem bizott a kormány, vagy az alapban, melyen állt, midőn a mondott irányt felvette; — az első feltétlenül igaz; a második feltételesen, mert — mint már igen sokszor ismétlém — az alap elég biztos, — s ha nem: inkább előbb dőljön — mint utóbb, midőn már a kész Europa falanxai várnak bennünket.

Hozza be intézkedéseibe az erkölcsi valóság azon színezetét, mely nélkül az ég alatt sokáig semmi fenn nem állhat, s mely nélkül Róma is megdőlt.

A fajpolitika létrehozása tehát első műve legyen; a honosítási törvény és a lakosítás szabályozása a fővárosban a második. Továbbá igen szép tér nyílt magyar fajpolitikájának a tiszavidéki görög-egyesült keleti egyház nyelvkérdésénél; — s a lithurgiának, a nép által kérelmezett megmagyarításával, maradandó emléket is emelhet magának ugy a nép szívében, valamint nemzetünk történetében. Csak ne késsék ezen vajmi fontos ügy elintézésével is.

A hivatal adományozását kösse 1-ső sorban a magyar nyelv tudásához (mint ezt már a közlekedési miniszter igen dicséretesen tevő), de a mi a fő, azt tartsa is ám meg! Legyen szigorú a törvény végrehajtásában, — ez szerez neki barátot ott is, ahol nem várt — de nem mamelukokat, kik csak embarrasba hozzák elárasztott kivánalmaikkal. Reform-javaslatait honi törvényeink szétszórt, de venánkhöz illő anyagából alkossa, s a külföldtől csak azt vegye által, a mi nélkülözhetlen. Legyen mindenben magyar, — nehogy e nemzet csalódjék, látván, hogy a sok idegen reform kivetkőztette nemzetiségéből, mert mint Sámson dönti összetákolt épületét, s a mamelukok állkapczájával találja elkergetni.

Ha már kinevezett tisztviselőkkel kormányoz: gondoskodjék, főleg a gyakorlatra fektetett kiképezésről, s ne állja annak utját erkölcsrontó, részrehajló protectióval és nepotismusaival; hogy pedig ezt kikerülhesse: az álbarátok ellen, keressen egy helyesen kidolgozott törvényben menekvést, — mely az igazi képességnek biztosítsa az előmenetelt minden akadály nélkül.

Hogy alkalmas erőket nyerhessen, a „tiszt magyar“ elemnek adja az elsőséget, az egyenlő qualificatio mellett, azon elemnek, mely legjobban szít e honhoz; melynek több érdeme van még abban is, hogy e honnak kormánya van, mint a semmi hazát nem ismerő cosmopolita, bizonyos hivatalnok-hadnak; azon elemnek, kik midőn e hont védni kell, honn maradnak, s maradtak minden veszélyben, — míg a kakuk faj: vagy odább állt, vagy az ellenhez szegődött. Mondom tehát: azé legyen az elsőség, s ne csináljon saját fajából idegent — e honban, mert „bizony-bizony mon-

dom“ a türelmes faj „nagy“ is, „iszonyu“ is tud lenni elkeseredésében. Továbbá pedig, az értelem munkásságát meg is kell fizetni. Ne legyen az állam mai napság, az ipar, kereskedelemnek stb. oly nagy fejlődöttségével szemben, a legroszabb fizető, mert lassan oda ér, hogy a nemzetnek eddig derogált pályák csábító anyagi előnye, épen megfordított viszonyt teremt, s nehogy aztán sybilla könyveként kelljen megvásárolnia majdan a tehetségeket. „A fősvény kétszer költ“ stb. Ösztönözze munkásait avval, hogy ne a szolgálai szellemet, — de az emberben, az embert nevelje. A bürokratikus alázatosság csak oly kormánynak való, melynek céljai tisztátalanok. A teljesített kötelesség legyen a kapocs, s ne egy pár vonalnyi rangkülönbség az eltaszító eszköz, mely az ugy is mindannyi államszolgákat egyesítse. Cél az állam ellátása! Minden tisztviselőben tekintessék az ember és annak soha egyedül a ranghoz nem köthető egyéni műveltsége, mely egyszersmind az emberiség közvetett tulajdona is. Ne feledjék az illetők, hogy az élet keréktalpai hol le, hol fel fordulnak, — s hogy a ma lenézett, — holnap a gög felett állhat; — pedig 24 óra alatt ki sem gyarapulhat oly gradusban, mint ahogy kisebb állásról magasabb hatáskörbe emelkedhetik. Továbbá még, szabályozza méltányosan a több értelmet és munkát kívánó hivatalokat rangsorozattal; — s állapítson egy előléptetési rendszert mielőbb, mert ez a hivataltartásnak ép ugy alphája, mint a katonai szolgálatnak. A főváros elsője e honnak, viszonyai mindig eltérők lesznek a vidék egyes részeitől: azért a fővárosban élő hivatalnokokat oly arányban kell dotálni, a minő az arány — a főváros és a vidék között; és ne feledje a kormány, hogy a fizetés nem keresetmód,

mely mellett — bármi elég is az a megélhetésre — mindig sovár tekintetek esnek a vagyonszerzést biztosító foglalkozásokra, — de ne is mondja senki: no hát miért nem választja azt, — mert erre a felelet az, 1-ör is a kit sorsa a hivatalos pályára juttatott, az okok nagy része nem tőle függött; de hiszen 2-or, az állam maga gondoskodik ezen pályának ellátásáról — a neveltetés által, s így igen természetes a vállalkozás; — másrészt igen sajnós, hogy mire az illető ezen pálya hátrányait belátja, — már elkésett más pályát választani, s kénytelen elfogadni azt, mit balsorsa elébe tárt, mely kényszerűséget aztán a kormány ne használja fel lelketlenül arra, hogy az illetők kényszerűségét zabkenyérrel fizesse, — s jegyezze meg, hogy míg az állam egyik felét a birtokos, iparos- stb. osztály képezi, melynek kész jövedelme s díjazása van, addig annak másik felét: az állam-rend ellátására hivatott hivatalnok-osztály képezi; s vigyázzon, nehogy valami „strikelés“ által a munkások kérdésébe sorozza ügyét, mert ez nem egyedül osztrák vagy magyar — de egyetemes kérdéssé nőtte már ki magát.

Bárha a boulevard építését magasabb politika szempontjából eredett előrelátásnak — és magam is szükségesnek tartom, — mindazonáltal a szükségnek is meg van a maga logikai-egymásutánja: — s előbb kell jól fizetett államhivatalnokokkal birni, mint boulevarddal. Mert az óra hogy jól járjon, arra előbb való a kerekek megkenése (nem a megkenetése), mint sem az óratoknak aranyos átalakítása.

Végül fölemlíthetem még azt is, hogy a sok galád protectio, sok felületes — de feltétlen kormányparti fajankókat csusztat be, — s ez is oka, hogy az apparatus nem úgy működik mint kellene, mi, ismét

nagy kárára van az országnak, s terhére az állampénztárnak. A képes, gyakorlott egyén, — rövid időn tizszer annyit, s helyesebben intéz el, mint a járatlan, — s főleg az alappal nem bíró hivatalnok, — a gyakorlott, képzett egyén háromért is elvégzi a munkát; de minék az igyekezet, szorgalom, ugy sincs megfizetve, elismerve, nincsen előremenetele; — sőt a kis fizetésért még annyit kell hajlongania, hogy nadrággal s kalappal nem győzi a szegény magát; — hát még ha folyamodásra alkalom nyílik! — nosza, akkor még a kapufélfának is tisztelegnie kell, mert hát nem tudhatja, hogy nem azon uré-é az, a kinek házában azon befolyásos egyén lakik, a ki a döntő körök egyik igen tevékeny tagjának barátjával sógorsági viszonyban álló magas állásu miniszterialis hivatalnok.

* * *

Ezek után végre kis munkámnak végére értem. Bocsásson meg az olvasó, ha talán setét színben tüntetem elő helyzetünket politikailag és társadalmilag, de ezen munka körébe a megvesztegető öndicséret s magasztalás annál kevesebbé illett, mert a tényeket hazudtolná meg. De, megnyugtat az öntudat, s lelkiismeretem, hogy csak valót mondtam. — Tanácsolni nem, — csak figyelmeztetni akartam; — s hogy a közérdeken kívül semmi más tekintet nem vezetett; irtam „sine ira et studio“. És legfeljebb talán azon fájó érzetet nem titkolhattam el, melyhez minden honfi kebelnek a joga saját alkotásával kezdődik, s mely a viszonyok tanulmányozása alatt, talán ezen sorokban is nyilvánult. Sok kimaradt, mit el kellett volna még mondanom; sok talán

bővebben is van érintve, mint sem sokan ohajtották volna; sok más formában; na, de mindenkinek izlésére ki tehetne?! Nem pártnak, nem egyeseknek irám; irtam a köz-nek még azon behatás alatt is, mely a mult és jelen eseményein elmerengő lelkem elé, a jövő ké-
pét varázsolta. Legyen tehát az olvasó tárgyilagos, midőn e sorok végére ért.

DE BALLAGI GEZA.

TETTEY NÁNDOR ÉS TÁRSA
KÖNYVKERESKEDÉSÉBEN
PESTEN, VÁCZI UTCZA A „VASTUSKÓHOZ“
megjelent és kapható:

KÜLFÖLDI KÖLTÖKBŐL.

Műfordítások

Prém Józseftől.

Ára füzve 1 frt 20 kr. — Díszkötésben 1 frt 80 kr.

Tartalmazza a külirodalom legjelesebb költeményeit igen sikerült fordításban a következőktől: Sir John Denham, Tennyson, Hugo Victor, Geibel, Longfellow, Alfred de Musset, Uhland, Villiam Motherwell, Lingg, Poe Edgar, Bodenstedt és Népkölteményeket.

„HAFIZ DALAI.“

Persából fordította és a költő életrajzával ellátta

Erödi Harrach Béla.

Ára 1 frt 30 kr. — Díszkötésben 2 frt 20 kr.

Hafiz Keletnek legnagyobb lantos költője. Dalait ép oly lelkesedéssel említik a Ganges és Duna partjain, a turkománok sivatagjain és déli India virányain, mint Siráz rózsaberkein, hol a költő született, és költeményei mindenütt a legnagyobb népszerűségnek örvendenek. Nyugaton már száz év előtt a persák legelső lantosának ismerték els majd minden nyelvre lefordították. Hafiz a világ figyelmét méltán megérdemelte, mert Kelet azon kevés költői közé tartozik, kik a világirodalom elsőrangú költői között helyet foglalhatnak. Ismertetői közül többen elragadtatással, az imádásig fokozódott csodálattal írnak Hafizról, s méltán, mert nincs költő, ki az érzelem húrjain oly csodás zenét képes elővarázsolni, mint Hafiz; ki a szív titkait jobban értené, mint Hafiz. Magyar irodalmunkban eddigelé csak egy pár mutatványt birunk Hafizból s már is nagy érdekeltséget keltett.

A jelen kötet Hafiz divánjának egy ötödreszt tartalmazza. — A költemények nem válogatottak, mert Hafizban válogatni nem lehet, az ő költeményei — mint maga is mondja — a gazal arany-szinórájára füzött gyöngyszemek.

Hafiz életrajza a legkimerítőbben van előadva, s az adatok leginkább hiteles persa életírók műveiből meritvék. A némely költeményekben előforduló keleti szokások és kifejezések, valamint egyéb vonatkozások a könyv végén jegyzetekkel vannak magyarázva.

AZ 18⁶⁹/₇₀-IK ÉVI ORSZÁGGYÜLÉS.

TÖRTÉNETI VISSZAPILLANTÁSOK

Irta Julius. — Ára 48 kr.

TETTEY NÁNDOR ÉS TÁRSA
KÖNYVKERESKEDÉSÉBEN
PESTEN, VÁCZI UTCZA A „VAS-TUSKÓHOZ“
megjelent és kapható :

Néhány szó
A MAGYAR TÁRSADALOMRÓL.

Irta Lipcsey Tamás.

Ára 60 kr.

Tartalma : Bevezetés. — A társadalomról általában. — Milyen a mi társadalmunk. — Átmentek-e társadalmunkba a demokratia elve ? — A társadalom szervezéséről és más sürgős teendőinkről.

A RÓMAI BIRODALOM HANYATLÁSÁNAK ÉS BUKÁSÁNAK TÖRTÉNETE.

Irta **GIBBON EDVÁRD.**

Az angol eredetiből átdolgozta

Hegyessy Kálmán.

Második jutányos kiadás.

Két kötet; ára 4 frt.

A GRÓF ZICHY CSALÁD
IDŐSB ÁGÁNAK OKMÁNYTÁRA.

Közl a magyar történelmi társulat.

Szerkesztik Nagy Imre, Nagy Iván, és Véghegyi Dezso.

I. kötet 1094—1341. — Ára 4 frt.

A SZÉKELYFÖLD LEIRÁSA

történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból.

Irta Orbán Balázs.

I. kötet :	Udvarhelyszék. 7 önálló és 73 szöveggéppel	4 frt.
II. "	Csik-szék. 4 önálló és 56 szöveggéppel	3 "
III. "	Háromszék. 3 önálló és 53 szöveggéppel	4 "
IV. "	Marosszék. 4 önálló és 57 szöveggéppel	4 "
V. "	Aranyszék, Radnóth, Maros-Ujvár, Gyéres és
Torockó-vidékével. 6 önálló és 33 szöveggéppel	4 "
VI. "	Bardocszék, Felső-Fehérvármegye szomszédos te-
rületével és a Barcaság. (Sajtó alatt.)	
-

